

196 I 37
507

26-5 N 19/6

So flos campi Lanticoꝝ secundo. flores vt di
cit ysidorus libro. xviij. dicitur quasi fluores
per etimologias: eo q̄ cito defluunt z solunt
tur. In his tamen multiplex est differentia scz
odoris: saporis: coloris: leuitatis z virtutis.
Nam odore recreant z delectant spiritū: sapor
re immutant gustum: colore alliciunt visum: le
uitate demulcent tactum. virtute vero sua morbos sanant multis
plices. zephiro generantur. auro dissoluntur. arbores z herbas
campos ortos z siluas pulchritudine sua decozant z ornant. dul
cedinem qua concipiunt ex celesti roze mel admimistrat. Et sicut di
cit plinius libro. x. capitulo. v. Intempestiuus ortus floris signū
est defect⁹ z carentie fructus vltimus consequētis. vnde inter flo
res sunt duo generales. s. flos domesticus: z flos campi. flos do
mesticus est qui per se non crescit: sed mediāte hominis industria
z labore. Sed flos capi ē spectralis flos sic dicitur: q̄ per se crescit
in locis incultis nec sulcatis vomere: nec stercore impinguatis: vt
dicit idem. Vnde omnia que dicta sunt de flore z eius proprietati
bus: ob ideo dicta sunt: vt auertant auditores libri qui floretus
denominatur: q̄ quanto flos sensum delectat pie ceteris que s̄ sunt
placent: tanto ipse liber floretus dicitur: cunctos ceteros auctores
antecellit. Et sicut flos quoddāmodo est quoddam medium inter
ipsam arboꝝ z fructum: ita pariter hic liber potest dici quoddā
medium inter nos arbori comparatos: z ipas virtutes fructu cō
paratas. Ad cuiusquidam libri dei auxilio fulsi aliqualem licet
duntaxat litteralem declarationem procedere intendimus. floret⁹
igitur a flore per quamdam comparationem vt prius patuit nomē
accepit: non tamen absurde: cui ea videatur auctonibus potestas
tributa s̄ horatium in arte dicentem. Dico tibus atq; poetis cui
libet audendi semper fuit equa potestas. Insuper floretus vere di
citur: eo q̄ flores sacre theologie atq; sacrorum canonum nō mi
nus vtiliter q̄ breuiter continere videatur. In principio cuius vt
in alijs libris ser queruntur. s. causa efficiens: finalis: formalis: et
materialis: quis titulus: z cui parti philosophie supponatur. Cau
sa igitur efficiens vt cōmuniter dicitur fuit sanctus bernardus ab
bas monasterij clareuallis: qui post q̄ quendam fratrem suum co
natus est retrahere a seculo medio cuiusdam libri ad eum misse
quēquidem librum contemptum mundi nominauit hunc librum
composuit: tam ipsi suo fratri q̄ alijs propter deum z caritatem:
volēdo hoc medio omni statui prodesse: nemini vero obesse: vt sic

N. 21.545

cuiuscunq; predictus eius frater scilicet foret: doctrinas ad eo has
beret ad bene beate vitandum: et hac de causa sanctus bernardus
hunc librum composuit: quem propter causas prius dicitur floretus
tum nominavit. Causa vero finalis est: ut hoc libro lecto et memo-
rie commendato: peccata vitare: bona opera agere: fidem rectam te-
nere: neminem ledere: et tandem gaudia paradisi habere valeam.
Causa formalis large loquendo de causis: est modus procedendi
qui est metricus. Verbis exametris. Nam talis modus procedendi
di est hoc nostro tempore inter poetas et auctores metricos valde
et maxime vsitatus: et hoc in omni genere dicendi. Sed causa mate-
rialis siue materia huius libri quod idem est sunt articuli fidei: decem
precepta legis: septem peccata mortalia: virtutes illis opposite et
cetera de quibus in hoc libro tractatur. Titulus vero huius libri est
iste. Incipit floretus bernardi clarenallis. Supponitur autem iste
liber scientie partim ethice et partim metaphysice. Nam huius quod in presenti
libro tractat de deo: de gaudiis paradisi: de celis et de alijs corporibus: ce-
lestibus: ut patet sine huius: hic liber supponit scientie metaphysice. Scilicet
huius quod in presenti libro tractat de modo vivendi et de moribus hominum
hic liber supponitur ethice scientie. Ex quibus omnibus potest colligi
diffinitio siue descriptio huius libri qui floretus dicitur: et est ta-
lis. Floretus est quidam liber metricus a sancto bernardo clarenal-
lis editus: tractans de virtutibus et vicijs huiusmodi precepta dei et ecclie-
sice: ad fugam peccatorum et electionem illorum operum que homi-
nem perducunt ad deum finaliter adinvenit. Et dicitur floretus
ab hoc nomine flos floris. Nam iste liber florem preceptorum dei
et ecclie continere dicitur. Quibus visis: ad ipsam litteram accedamus.

Nomine floretus liber incipit ad bonam partem
Semper erit tutus eius documenta secutus
Hic liber extractus de pluribus est vocitatus
Recte floretus quia flos est inde receptus
Et breviter textus flagrat virtute repletus
Collegi flores non omnes sed meliores
Quos in virgultis domini vidi bene cultis
Qui non marcescunt servando daboque crescent

Sua est prohemium huius libri: quod dividitur in tres
partes. In prima actor offendit de quo agere intendit

in toto processu sui libri: et hoc per denominationem ipsius libri et
per causas et rationes illius denominationis: ostendendo quare
hic liber floretus dicitur. Cum quidem prime partis huius probe
huius sententia litteralis est ista. Iste liber vocatus hoc nomine flo-
retus in hoc modo ad vicia fugienda et bona facienda incipit: qui recte
dicitur floretus ab effectu: quia flos scilicet bonorum operum et receptus ab eo
Et ipse liber non prolixus sed brevis: flagrat hoc est bonum odo-
rem emittit: quia est totus repletus virtute. Ego auctor ipsius libri
considerando multipliciter et puritate librorum et sententiarum
illoz: congregavi portiones et laudabiliora documenta et dicta sancto-
rum et non omnia sed vitiosa: que potui reperire in virgultis domini
hoc est in sacra scriptura: in sacro canone: et in omnibus alijs sanctis
et electis libris: qui libri possunt dici virgulta per comparationem
quia sicut in virgultis sentiantur et virgultur ea que specialiter in
ferunt delectationem sensibus exterioribus: ita similiter in sacris
libris ecclesie augmentantur et servantur ea que ipsi anime multam
et incomparabilem afferunt delectationem: scilicet documenta et sen-
tentie ipsorum librorum. quibus medianibus interinatur et aug-
mentatur fides catholica. Et dicuntur talia virgulta domini bene
cultis propter labores sanctorum doctorum ecclesie qui in vinea do-
mini non solum inveniuntur: verum etiam omnes septem etates aut
potiorum partem exposuerunt circa ampliationem: translationem
et expositionem ipsorum sanctorum librorum ecclesie: ut patet de beato
Dionysio: qui tantis temporibus mansit in partibus ultrama-
rinis propter translationes tam veteris quam novi testamenti et aliorum
plurium librorum. Patet etiam de sancto Augustino: qui fere tot
volumina librorum scripsit post eius conversionem ad fidem quod ho-
minis etas non sufficit ad ipsorum comprehensionem. Similiter po-
test dici de sancto doctore thoma de aquino: qui super quatuor se-
tentiarum libris tam diu scribendo moram traxit: officium insuper
corporis christi. de sacramento altaris: quo nihil inveni: nihil audi-
tu dulcius suo labore confecit. Et sic de alijs sanctis: quorum doctri-
na repletur sacro sancta ecclesia: adeo ut iam nullus habeat ignora-
tie causam circa ea que pro salute nostra inquirenda sunt et opera-
nda: igitur virgulta domini dicitur bene culta. Deinde actor huius libri
qui inter alios qui laboraverunt in virgultis domini non immerito est nu-
merandus dicitur: quia vna differentia inter flores terrenos et flores ce-
lestes de quibus tractat in hoc libro. Nam flores terreni: aut marcescunt
et sic sunt aridi: aut ipsi exsiccantur in viriditate donati amicus vel ven-
duntur: sic virtutes non deperit in parvo tempore delectatio quam in ipsis potest

sequitur. s. d. paradiso z inferno: Eon. [Ordo libelli]. i. huius par
ui libri ponti p[ri]m[us] dogma. [i. doctrina] sacre fidei. Precepta ponit
postea pie. [i. i. p[re]cepta]. ps. tertia m[on]strat cauere de pctā. Pars
q[ui]nta docet inde [i. postea] sacramēta ecclesie. Quinta [ps] notat v[er]
tutes z documēta. Sexta [ps] claudit d[omi]n[us] monte: q[ui] p[er] d[omi]n[us] sc[ri]pt[ur]a sua

Capitulum primū de fide catholica.

Redere debem[us] qui xp̄i nomē habem[us]

Doctrinā christi: q[ui] nemo sec[us] pl[ur]aq[ue] isti

Nec poterit fieri saluus. nec sanctus haberi

Dixit enim christus: ad celū mor reditur[us]

Qui baptizatus fuerit valet esse beatus

Si bene crediderit: aliter sine fine peribit

Ergo constanter credas ac indubitanter

Que docet eccl[esi]a romana petra solidata.

Doc ē primū hui[us] libri capitulū q[uo]d diuidit[ur] in duas p[ar]ticulas. In
quar[um] prima tractat actor de fide catholica. In secūda alit de artī
culis fidei. Et hec secūda ps itez d[omi]n[us]t duas p[ar]ticulas: quar[um] p[ri]m[us]
ma distinguit articulos fidei h[uius] numez ap[osto]lor[um] qui articulos fidei
cōposuerūt. Secūda d[omi]n[us] distinguit eos h[uius] materiā quas continēt.
Quare p[ri]mo ponitur duodecim articulo[rum] postea d[omi]n[us] ponitur q[ui]nt
ordecim. In prima igit[ur] parte dicit actor: q[uo]d nos xp̄iani. qui sum[us] a
xp̄o sic vocati. [i] debem[us] credere doctrinā ep̄i q[ui] principaliter in nouo
p[ro]phet[is] testamēto. Rō ē q[ui]s aliter deo placere nō possum[us]: q[ui] sine fi
de impossibile ē deo placere: ad heb. xj. Itē null[us] potest saluari nec
sanctificari sine fide. Quia q[uo]d nō ē ex fide p[er]m[ittit] ē: ad ro. xij. Xp̄s
enī i die ascēnsionis volēs scādere celū dixit. Qui crediderit z bap
tizatus fuerit saluus erit. Qui nō crediderit cōdēnabit[ur]. Marc[us] vlt.
Et sic peribit sine fine qui nō credit. Itē firmiter credam[us] sine
dubitatione ea q[ue] sunt fidei n[ost]re: vt d[omi]n[us]. i. c. firmiter credam[us] z simpli
citer cōfitemur. de sūma trinitate z fide catholica. In antiq[ui]s. Quia
nisi vnusq[ui]sq[ue] fideliter z firmiter credat: nō p[otes]t saluus esse: vt i sim[us]
bolo athanasi d[omi]n[us]. Ea aut[em] oia supradicta a nobis h[uius]m[od]o credenda
sunt sicut docet eccl[esi]a romana: q[ui] mater ē oim[ni]um aliar[um] z fūdata su
p[er] firmā petrā: vt d[omi]n[us] math[ei]. xvi. Tu es petrus sup[er] hac petrā edi
ficabo eccl[esi]am meā. Vn[us] aut[em] fidei fūdamētū ē xp̄s: vt d[omi]n[us]. i. c. fun

damēta. de electōe in sermo. Itē d[omi]n[us] ad corinthios. iij. Itē nunc
peribit fides ecclesie: sicut scribit [i]nc. xxi. Ego p[er] te rogau[er]i petre
vt nō deficiat fides tua. Quid aut[em] sit fides docet ap[osto]lus ad heb. xj
fides ē substantia rerū sperādaz argumētū nō apparitū. Lon.
Nos supple xp̄iani qui habem[us] nomē xp̄i debem[us] credere doctri
nā xp̄i: q[ui] nemo placet secus [i. aliter] illi. [i. xp̄o] nec p[ro] z nemo
poterit secus [i. aliter] fieri saluus. z nemo poterit sec[us] [i. aliter] ha
beri sanctus. Qm̄. p[er] q[ui] xp̄s reditur[us] [i. reueritur[us] [i. mor]. [i. statz]
[i] ad celū dixit [i]ca q[ui] sequit[ur]. ille supple qui fuerit baptizatus [i] valet]
id est p[otes]t esse beatus si crediderit bene. Si crediderit aliter q[ui] bene
ip[s]e peribit sine fine. Ergo [i. p[ro]p[ter]ea [i] credam[us] cōfiter[ur]. [i. fir
miter] [i] ac p[ro] z indubitanter [i]ca supple que eccl[esi]a romana solū
data [i. firmata] [i] petrā [i. i. petrā. s. in beato petro] docet.]

Duodecim articuli fidei s[un]t. xij. ap[osto]los.

Articuli fidei sunt bis sex corde tenendi

Quos cristi socij docuerūt pneumate pleni.

Eredo deum patrē petr[us] inq[ui]t cūcta creatē.

Andreas dicit ego credo iesus forē cristus.

Conceptū natū iacob[us]: passumq[ue] iohānes

Inferos philipp[us] fregit: thomasq[ue] reuixit

Scādūt bartholome[us]: veniet cēlere mathe[us]

Pneuma minor iacob[us]: symō pctā remittit

Restituit iudas carnem: vitamq[ue] mathias

Dec ē secūda hui[us] p[ri]mi capi. ps in qua tractat actor de articulo
fidei h[uius] numez duodecim ap[osto]lor[um] attribuēdo cuiuslibet ap[osto]lo eū que
pposuit articulo dicens: q[ui] sūt bis sex. i. xij. articuli fidei n[ost]re xp̄iane
quos scire z memoria tenere debem[us]. hos enī articulos ap[osto]l[us] xp̄iani
fuerūt socij xp̄i in terra p[er]sentes repleti g[ra]tia sp[irit]us sancti docue
runt suis edicationib[us] instrūdō populū. Quoz p[ri]m[us] est beatus pe
tr[us]. Credo in deū patrē opoterē creatorē celi z terre. Secūdus est
beatus andree. Et in iesum cristū filiu[m] ep̄nicū d[omi]n[us]m nostrū. Tertius
est iacobi matonis videl[is]. Qui cep[er]it est de sp[irit]u factō nat[us] ex maria
v[ir]gine. Quart[us] est beatus ioh[ann]es euāgeliste. Passus sub pontio pyla
to crucifixus mortuus z sepult[us]. Quint[us] est beatus philippi. Descē

dit ad inferna. **Sept^o** est beati thome. s. Tertia die resurrexit a mortuis. **Septim^o** est beati bartholomei. s. Ascendit ad celos sedet ad dexteram dei patris oppositis. **Octau^o** est beati mathei. s. Inde venit et iudicare vivos et mortuos. **Non^o** est beati iacobi minoris. s. Credo in spiritu sancto ecclesia catholica sanctorum communione. **Decim^o** est beati symonis. s. Remissionem peccatorum. **Undecim^o** est beati iudei. s. Carnis resurrectione. **Duodecim^o** et vltim^o est beati mathei. s. vita eterna Amen. **Con. bis ser. i. duodecim** sunt articuli fidei tenendi corde. i. mente quos articulos socij xpi scz apli pleni pneumate. i. spiritu sancto docuerit. Petrus inquit. i. dicit Credo deus creantē cūcta Andreas dicit Ego credo deus fore. i. esse xpm Jacob^o dicit. Ego credo sup. deus conceptus. s. ex spu sancto a maria virgine et natus et ea q3 pro et iohes dicit. Credo xpm passus. i. q3 xps passus est pro nostra salute **Philipp^o** dicit Credo q3 xps fregit inferna: q3 pro et Thomas dicit. Credo q3 xps sup. reuixit. i. resurrexit. **Bartholome^o** dicit. **Ernst^o** scandit. i. ascendit ad celos **Mathe^o** dicit **Ernst^o** venit celsere. i. iudicare Jacob^o minor dicit. Credo sup. pneuma. i. spiritu sanctu **Symon** dicit. Credo q3 xps Remittit peccata. **Judas** dicit xps resurrexit. i. resurrexit seu resurgere faciet carnē humanam q3 pro et **Matthias** dicit. Credo vitam eternam supple.

Quatuor articuli sū illa q̄ recipiūt articuli
Sed tamē hos aliqui sic distingere magistri
Spectantes hōiem septē totidem deitatem
Sed nil augetur fidei sic nec remouetur.
Unū crede deū personis hunc fore trinuz.
Sūt pater et natus et pneuma sacrū de^o vn^o
Lūcta creās: pcta lauans: ac p̄mia donans
Conceptus nat^o cruce mortu^o infera fregit
Surrexit scandit cunctos censere redibit.
Hec est catholica sincera fides et vnica
A cristo lata per discipulos publicata
Signis firmata diuina lege probata

Solus adorandus de^o est factusq3 rogandus
Latria debetur dño qui summus habetur
Nullus adorare sic debet siue rogare
Effigiem fictam: sed significata per ipsam
Aera fides saluat quē vita decēs bñ forat
Nanq3 fides ficta sine factis mortua dicit
Nō prodest sed obest: si sit agēs bōa pdest
Omne malū vita: bona fac: sic ē bona vita
Sic bene credēdo saluaberis et faciendo
Lur videas ista que sunt infra tibi scripta

Dec ē tertia hui^o capituli ps: i qua distinguitur articuli h^o ma
teria in eis p̄ntā h^o quā quatuordecis sūt articuli. Dicit igitur q
aliqui theologi ponit septē articulos loquētes de hūanitate xpi:
et septē de diuinitate ei^o: et sic sunt quatuordecim articuli. propter
hoc tñ nihil additur v̄l remouetur fidei: s3 penit^o. i. sicut p̄ dicitur
Briculū aut sunt illi. Credere vnū deū. Credere vnitatem ecclesie:
trinitates personarū: quaz p̄ma ē pater. secūda fil^o. tertia spirit^o
sanc^o. Et hec tres p̄sone sunt vn^o de^o. Quim^o est q3 de^o oia creauit.
Sept^o est q3 peccata remittit. Septim^o q3 donat de^o vitā eternaz bea
tis: et suppliciu eternū reprobis. Isti articuli respiciunt diuinitatē
illi aut qui sequūtur respiciūt hūanitatē. Quoz p̄m^o est: q3 xps
fuit cōcept^o virtute sp̄s sancti. Secūdus ē q3 fuit nat^o ex maria v̄
gine. Tertius ē q3 fuit crucifix^o et in cruce mortuus. Quart^o q3 descē
dit ad inferos et fregit eos. Quim^o est q3 resurrexit tertia die. Sept^o
ē q3 ascēdit ad celos. Septim^o est q3 venit iudicare vivos et mortu
os: et in his articulis p̄metur s̄a atq3 clara fides catholica quaz
xps indicant et tradidit: et p̄ suos aplos et discipulos fācīarī voluit
et cā approbavit p̄ signa et miracula p̄ eū et p̄ aplos ei^o i virtute ip̄s^o
et testimonio veritat^o facta. Quare fides n̄ra sufficēter ē approba
ta: videlz lege diuina. Dicit enim theolog^o q3 cū de^o n̄ sit auctor: fal
sitas et dōceptus: si xps ihs n̄ fuisset ver^o vnic^o fil^o dei vel uel asserere
bar: nūq3 de^o p̄r altissim^o eidē p̄tādo virtutē signoz et miraculoz et
marie sub inuocatōe nois ei^o. Quare p̄stat legē n̄ram fuisse p̄firma
tā virtute diuina tāq3 verā. Insup ad verā fidē p̄tēt ista q̄ sequūt^o. s. q3

solus de^o est adorāndus adoratione latrice: q̄ est summa reuerētia deo
tanq̄ creatori sumo exhibita. Alij q̄o sancti sunt deprecādi: r̄ nul
lus adorandus. Itē adorare nec rogare debem⁹ figurās seu ymagi
nes dei vel alicui⁹ alteri⁹ sancti quā exteri⁹ videm⁹: s̄ soli id q̄d sig
nificat p̄ ipsas, fides g^o d^a r̄ nō ficta h^o est fides opib⁹ informata
r̄ nō informis seu carēs opib⁹ p̄oēs ē saluare vnūquēq³ fidelem.
hoc ē q̄d d^r iacobi. ij. fides si nō habeat opa: mortua ē in semetipsa
Quā hec fides ē spiritūū malignoz de quib⁹ d^r demones credit⁹ r̄
extremū. Et sic corp⁹ sine spū mortuū ē. Ita fides sine operibus
Quare ad salutē necessaria sunt opa bona fide informata cū oim
maloz fuga. Ad quoz oim doctrinā habendā vtilia sūt valde q̄
in hoc tradit⁹ libro. igit⁹ ea cū diligentia videam⁹. Con. | in p
sed: s̄ | aliqui magistri distingerūt sic vt sequit⁹ hos articulos. Sep
tē s̄ sunt articuli fidei | spectātes | i. p̄ntētes | ad hōiem | i. hūanita
tē xp̄i. Et sunt | totidē | s̄. septē | spectātes | i. respiciētes | deitatē | xp̄i
| sed nō | i. nulla res | auget fidei: nec | p̄ et r̄ nō: r̄ | nulla res remo
uetur sic fidei | i. a fide distinquēdō | sic | i. hoc mō articulos fidei
Orbitane sup. | crede vnū deū | Et crede hūc | oculi | fore | i. esse | tri
nū | i. triplicē | in p̄sonis. Pater r̄ nat⁹ | i. fil⁹ | r̄ pneuma sac⁹ | i.
spūs sanc⁹ | sunt vn⁹ de⁹ creāta | anās pctā: ac | p̄ r̄ | bonās
ḡmia | xp̄s fil⁹ dei fuit | accept⁹ | r̄ | nat⁹ | i. | mortu⁹ | cruce | r̄ | fregit in
fer⁹ | i. inferna. r̄ p̄s | surrexit. scandit | i. ascēdit r̄ p̄s | rediit | i. ve
niit | cense. i. iudicare | cūctos. r̄ hec fides ē catholica. i. vniuersa
lis | sincera. i. clara | r̄ vnica. i. sola | lata. i. tradita | a xp̄o r̄ | publi
cata p̄ discipulos. firmata. i. confirmata | signis. i. miraculis | proba
ta. i. approbata | lege diuina. de⁹ est adorā⁹ | sol⁹: q³ p̄o r̄ sanc⁹ ē
rogāndus. i. orā⁹ | latra. i. reuerētia sumā | debet d^ro. i. deo | qui
hētur sum⁹. null⁹ hō debet adorare: siue p̄ vel: v̄ | vn⁹ effigē. i.
imaginē | fictā: s̄ significatā | i. res significatā p̄ ipsam effigē. | h^o
fides saluat: quā fidem | vita decēs. i. honesta | format. i. informat
| bñ. nāp̄ q³: q³ | fides ficta dita. i. appellata | mortua sine fact⁹. i.
opib⁹ | nō p̄dct. i. nō valet ad salutē sup̄ | s̄ obest. i. nocet. Si fides
| sit agēs. i. faciēs bona. i. bene | p̄dct. vita. i. fugit | oē maluz. fac
bona. vita ē honesta | sic se supple | saluaberis | credendo sic bene
r̄ faciēdō | bene | cur. i. quare videas | ita q̄ sunt scripta infra tibi |.

**Capitulū secundū de preceptis legis. Et pri
mo de duobus p̄ceptis legis nature r̄ cōse
quenter de alijs.**

Ad mala vitādū necnō bona cōtinuādū

**Sūt data p̄cepta que cōmoda sūt r̄ hōesta
Primo nature lex vult sic viuere pure
Hec facias alijs: quevis tibi: si bene possis
Non facias alijs ea que tibi fieri non vis
Postea lex moysi data vult scripta teneri
Sp̄ne deos p̄res: nō p̄ dominū male iures
Sabbata sc̄tifices venerat tuosq³ parētes
Non interficias: non mechus corpore fias
Non facias furtū: nō testeris quoq³ falsum
Non cupias sp̄sām nec rē quā sc̄is alienā**

Doc est tertius huius libri capi. in quo tractat actor de p̄cep
tis que obseruare tenetur xp̄i fideles. r̄ primo ponit duo p̄cepta
nature. secundo ponit decēs p̄cepta decalogi: que sunt p̄cepta
legis scripte. Dicit igitur primo: q̄ p̄cepta dantur ad bene r̄ hō
nelle viuendum continue r̄ semper. Similiter dātur ad fugiendus
malum. P̄cepta enim legis nature sunt duo videlicet facere p̄xi
mo ea que quis vellet sibi fieri in simili casu. r̄ e contrario non fa
cere proximo ea que quis vellet sibi non fieri ab alio. P̄cepta ve
ro legis moysi. que dicuntur decalogus seu p̄cepta moralia sūt
decem. Primum est credere r̄ adorare vnum solum deum. Secun
dum est non irare per deum: aut aliam creaturam sine veritate r̄
necessitate. Tertium est sanctificare festa. r̄ nihil mali aut prohibi
ti facere in eis. Quartum est honorare parentes. Quintum est ne
minem occidere voluntate facto vel verbo. Sextum est non forni
cari seu luxuriari quocūq³ modo extra vinculum matrimonij. Sep
timum est non furari. Octauum est non dicere falsum testimonium
in iudicio vel extra in damnum proximi. Nonum est non desidera
re pro carnali concupiscentia vxorem alterius. Decimum est non
desiderare rem seu substantias proximi. Et ex istis duobus vltimis
p̄ceptis apparet q̄ in sola voluntate potest cadere peccatus mor
tale: licet etiam voluntas non procedat ad actus. Et hoc vult apo
stolus cum dicit. Abstinetē vos ab omni specie mali: q̄d etiam po
nitur in capi. Cum ab omni specie: de vita r̄ honestate clericorum
in antiquis. Item sacri canones r̄ etiam leges puniunt voluntatē

De peccatis mortalibus.

Ne careas vita: semper mortalia vita
Maxima peccata que sunt sic iure vocata
Nam moriens vicio mortali perditur vno
Quoduis mortale viciū sit perneciale
Nā mentē maculat: ⁊ sacro flamine priuat
Offendit dñm: spernendo vulnerat ipsum
Aufert splēdozem domini necnon ⁊ amorē
Debilitat mentē: cecam faciens ⁊ egentem
Annichilatq; bona que sunt i crimie nata
Adortificat merita: que cōtulerat bōa vita
Interimēs animā damnat finaliter ipsam
Efficit ingrātā: vitamq; tollit beatam
Eternā penam dat: perpetuāq; cathenam.

Hec est secunda pars huius capituli: in qua agitur de peccato mortali. Et primo docet quare sic appellatur. Secundo enumerat multa mala que proveniunt ex eo dicens: q; vitare debemus mortalia peccata si volumus non carere vita sempiterna. Dicitur autem mortalia sunt maxima ⁊ merito mortalia appellata: q; qui cūq; in aliquo eorum moritur perpetuo damnatur. Item quodlibet eorum est valde perneciale ⁊ nocivum facient: quomā maculat animam: tollit gratiam spiritus sancti: offendit deum: spernit ⁊ vulnerat ipsum: remouet caritatem ⁊ amorem dei: debilitat animas ⁊ facit eam cecam ⁊ egentem omni gratia ⁊ virtute: mortificat bona precedentia ⁊ presentia: ⁊ tollit vitam beatam: ⁊ finaliter damnat animam cum corpore: q; reddit eam deo ingratam ⁊ dat penā eternam. Con. Tu sup. vita. i. fuge. semper mortalia peccata maxime pro vt ⁊ non careas. i. non priueris vita scz eterna q; peccata sunt vocata sic iure. i. iuris ratione. nam pro q;: q; maculat mentem. i. animam ⁊ priuat eam flamine sacro. i. spiritu sancto. peccatum sup. offendit dominum ⁊ vulnerat ipsum spernendo. peccatus

aufert. i. remouet splēdozem dñi necnō. i. etiā aufert amores dñi. Peccatum debilitat mentem id est animam faciens eam cecam ⁊ egentem: q; pro ⁊ annihilat bona que sunt nata id est facta in crimine. Mortificat merita que bona vita contulerat id est dederat. Peccatum interimēs id est occidēs animam damnat finaliter ipsam Peccatum efficit id est facit animam ingratam deo: q; pro ⁊ tollit vitam beatam. Peccatum dat eternam penam q; pro ⁊ dat cathenam perpetuam.

De numero peccatorū mortalium.

Sunt tumor: accidia: gula: luxuria: ira:
Liuor: auaricia: septem mortalia dira.
Nunc videas hoz plures species viciorum
Et melius vere possis peccata cauere.

Hec est tertia pars huius capituli: in qua enumerat plures species peccatorum mortalium vt melius ea vitare possimus dicens q; inter mortalia peccata sunt septem principalia scilicet superbia accidia: gula: luxuria: ira: inuidia: ⁊ auaricia. Et licet sint alia multa mortalia: illa tamen dependent ex istis ⁊ reducuntur ad ea. Construe Tumor id est superbia accidia siue pigricia gula: luxuria: ira: liuor id est inuidia: ⁊ auaricia sunt septem mortalia peccata dira id est crudelia. Videas nunc plures species hominum viciorum: vt possis vere cauere melius peccata.

De peccato superbie ⁊ modis qui
habet fieri.

Nunq; sis tumid⁹ vbiis: nec corde supb⁹
Nō sis elatus factis si vis fore gratus
Et non deficias: nec dampnosus tibi fias
Cū bona quis credit ex se meriti vel habere
Vel falso tribuit sibi quo se credit egere
Aut alios spernit: plus credens sepe valere

Quatuor his rebus quis dicitur esse supb?
Spernit obedire tumidus vult obuius ire
Vult apparere melior: mala cepta tenere.
Lūctis preferre se: vult sua magna referre
Nunq̄ rancores dimittit ⁊ ambit honores
Nulla molesta pati vult sic gestus variari
Quātumcūq; bonus fueris essendo supb?
Totū depravat: te sola superbia damnat
Sis simplex hūilis ne damnaueris q̄si vilis
Nā de^o exaltat hūiles tumidos pede calcat

Hec est quarta pars huius capituli in qua postq̄ actor enume-
rauit septem peccata mortalia. Consequenter determinat de vno
quoq; ipsorū. Et primo de superbia dicens: q̄ verba nostra cor no-
strum: intentio: voluntas: ⁊ omnia facta nra debent eē cūq; humili-
tate ⁊ sine supbia: si volum^{us} deo grati esse ⁊ oibus nobiscū conuersā-
tib^{us}: qui qui superb^{us} est in istis trib^{us} deficit a bona conuersatione et
est sibi dāno sus. Consequenter ponit actor quatuor modos gene-
rales superbie. Primus est cū quis credit habere bona suis meri-
tis. Secund^{us} est cūq; falso attribuit sibi ea que non habet. Tertius
quando spernit alios a se. Quartus est quando presumit plus va-
lere ceteris. Et propterea spernit obedire ⁊ semper vult contradice-
re. Lupit videri melior ceteris: quare efficitur incorrigibilis: ⁊ sem-
per sequitur mala ⁊ vicia que a iuuētute cepit: preponit se ⁊ alijs
similibus ⁊ etiam maioribus. Magnificat sua dicta ⁊ facta. Vult
honorari ⁊ nunq̄ parcere alteri contra quem trascurit. Talis ē et^o
conuersatio q̄ nō vult pati aliqua sibi noxia seu seraria. Et ideo li-
cet quis sit in ceteris suis acub^{us} moderat^{us} ⁊ videatur mult^{us} bon^{us}:
verū tū totū destruitur q̄ superbiā: q̄ sola pōt hoies ppetuo dānare
igit hūiles esse debem^{us}: ne in eternū cū demone cruciemur q̄ deus
supbos hūilitat ⁊ hūiles exaltat: vt dī luce. xv. Qui se exaltat hūili-
abit^{ur} ⁊ qui se hūilitat exaltabit. Con. | nūq̄ p nō ⁊ vnq̄: nō sis vn-
q̄ tumidus. i. superb^{us} vbiis: nec pro ⁊ et nō sis superbus corde nō
sis elatus. i. elenatus sacris: si vis fore. i. esse gratus deo ⁊ populo

vt non deficias: nec pro ⁊ non fias damnosus tibi. Eum quis cre-
dit se hē bona ex meritis suis sup. vt tribuit. i. attribuit falso sibi
illud quo credit se. i. scilicet egere. i. carere. Aut pro vult spernit alios a
se supple. credens sepe valere plus alijs sup. quis. i. aliquis dicit^{ur}
esse superbus his quatuor rebus. Tumidus. i. superbus spernit
obedire sed vult ire obuius. i. contrari^{us} vult apparere melior alijs
⁊ vult tenere multa cepta. i. incepta. ipse vult preferre se cunctis ⁊
vult referre sua facta sup. fore. i. esse magna. Nūq̄ pro non ⁊ vnq̄:
non dimittit vnq̄ rancores. i. honores nulla pro nō ⁊ vlla nō vult
pati. i. sustinere vlla. i. aliqua mala variari. i. mutari sic vt dictum
est: ē gestus eius sola superbia damnat ⁊ depravat te essendo su-
perbus quātūcūq; bonus fueris in alijs acubus sup. Sis sim-
plex ⁊ humilis: ne pro vt ⁊ nō vt non dāneris quasi vilis. nā p q̄
q̄ de^o exaltat humiles ⁊ calcata. i. pmit tumidos. i. supbos pede.

De peccato accidie ⁊ eius speciebus.

Accidia lingue que dat mala tedia vite
Segnicia fugias nūq̄ piger ad bona fias
Si bona tristis odis diuina vt ipsa reliquis
Tedes ⁊ negligens que consummare teneris
Vel cū tristeris: cum nolens hec opereris
Aut nimium tristis prop̄ queuis mala sistis
Quatuor his dictis quis dicit^{ur} accidiosus
Dcia deuota siuis bona sit tibi vita
Dcia qui sequit^{ur} sine crimine vit reperitur
Sepe libens ora faciendo sancta labora
Pigris duz possunt operari tēpora desunt

Hec est quinta pars huius capituli in qua tractat actor d̄ pigri-
cia ⁊ eius speciebus. Primo enim nos hortatur fugere pigriciam
quonia omnis piger habet etiam vici sine: propter hoc. rj. Desi-
deria occidunt pigrus. noluerant enim quicq; manus eius operari.
tota die concupiscit ⁊ desiderat. diligentes igitur ad bonum. tardū
vero ad malum esse debemus. Quatuor autē modis quis dicitur

piger. Primo eius odio habet bona diuina: et ex eis tristatur: ut ora
re cātare in ecclesia: legere saluifera: exercere opera misericordie
et similia. Secundo cum omittit bona que tenetur facere que tamē
neglexit propter eadē uitę sue. Tertio quando bona per eus in
choata non uult perficere. Quarto quādo tristatur operando quōd
bonum est. Talis igitur ociosus nunquā est letus: quia semper et sce
leribus plenus: quia cadit de uicio in uicium. Orare ergo et labo
rare in rebus sanctis cum bona intentione debemus ut dicit bea
tus Hieronimus. Semper aliquid boni facito: ne inueniat te dyab
olus ociosum: de consecratione br. v. in. c. Nunquā de manu tua: in
quo ponuntur ea quibus vacare debent ecclesiastici post diuinus
completum officium: ne remaneant ociosi quoniam ocium et uolup
tas sunt arma hostis perfdi ad miseram animas captiuandas: in
ca. Nisi cum prudē. de re. Item xps increpauit agriculas ociosos
quos reperit dicens. Ut quid stans hic tota die ociosi? Mat. xx.

Construe. tu cristiane sup. | linque accidiam | .i. pigritiam | nunquā | pro non et
uincit: non | sis | uincit | piger ad bona. si tu | exultes sup. | tristis odis
.i. odio habes | bona diuina | uel si | tendens uel negligens relin
quis ipsa | bona | que teneris consummare | .i. perficere | aut | pro uel
uel si | sis | tristis nimium propter queuis | .i. quelibet mala | Quis
.i. aliquis | dicitur accidiosus | .i. piger | his quatuor dicitis. deuita
.i. fugit | ocia | si uis quod bona uita sit tibi | ille sup. | qui sequitur ocia
reperitur uix | .i. raro | sine crimine. Ora sepe libes | .i. uolens. et | la
boa faciendo sancta: dum | .i. quando: quādo | pigri possunt ope
rari. tempora desunt | .i. deficiunt. Uel construe sic et melius | tem
pora desunt pigris: dum | .i. est quando: quando | possunt operari |

De peccato gule et de modis quibus habet fieri et malis sequentibus ebrietatem.

**Pone gule frenū tibi uel dabit ipa uenē
Est sibi damnosus in multis quibus gulosus
Nā nimis expedit: citius mala quam bona prędit
Qui nimium comedit bibit ardet studiose
Prę prope leute fertur peccare gulose.**

**Crapula uitetur: ne corpus mensque grauetur
Nausea non detur: ut morbus non generetur
Abes non damnetur: nec uita tibi breuietur
Ut tepestatem fuge uel magis ebrietatem
Abes alienatur uino: corpus uiciatur
Sensus turbatur: secretum notificatur
Lingua nimis fatur: uino uerbum variatur
Uultus fedatur: et rixa frequens generatur
Sis enervatur: uino sapiens ebetatur
Et diffamatur nec non et luxuriatur
Stulte letatur et ni pigeat repobatur
Prodiga frenetur gula: sobrietas uoinetur
Nā cōpescatur gula corpus mensque grauat**

Dec est sexta pars huius capituli: in qua tractat actor de gula
et eius speciebus dicens: quod gula est refrenanda. alias facit multa
mala guloso: quoniam ipse sibi damnosus est exponendo multa
superflua et sine causa nimium comedendo: propter quod cogitur
etiam plurimum bibere. Peccat insuper quia nimis cito scilicet ante
horam debitas comedit et bibit: quare lentus et tardus efficitur ad
omne bonum opus. Crapula igitur debet uitari: quia aggrauat
corpus et animam cum sit uinum de peccatis mortalibus. Super
flua uero cibaria prouocant stomachum ad uomitum ex quo se
quitur morbus et plerumque mors: et consequenter anime damna
tio. fugiamus igitur ebrietatem uelut tempestatem: quia mentem
alienat a propria ratione. corpus etiam debilitat: turbat sensum
et facit reuelare secretum: quia ebrius sicut stultus omnia loqui
tur: et eius lingua corrumpitur: propterea uacillat: nec debite pro
fert sua uerba. Item os eius efficitur fetidum: et inde rixa gene
ratur. Nulla igitur est uirtus corporis nec etiam mentis in uiro
ebrio: immo si prius erat sapiens: per ebrietatem efficitur insipi
ens stultus et ebes. Uita etiam eius diffamatur: quia lubricus

z luxuriosus cōstituitur: z ab omnibus reprobatu: eo q̄ in bonis
z malis lultus letatur. Propter hec omnia gula tāq̄ prodigia plu
rimoz bonozum consumptua a nobis merito est refrenanda: z in
nobis dominari debet honesta sobrietas. Tales enim gulosi sūt
Sardinapolo similes Epicuro ventrem deum sibi constituentes: z
in hoc vitam pecudum eligentes: quos reprehendit apollolus ad
tyrum secundo dicens. Abnegantes secularia desideria sobrie et
pie z iuste viuamus in hoc seculo. Nam vt ibidem dicitur crispus
erudit nos sic videre. Item canones precipiunt maxime clericos
a crapula abstinere: vt dicitur in capi. a crapula: d̄ vita z honesta
te clericoz in antiquis: Et ecclesiastici. xxxvij. Noli audius esse in
omni epulatione: non te effundas super omnes escam: q̄ in mul
tis escis erit infirmitas: z propter crapulam multi obierunt. qui
autem abstiniens est adijcet vitam. Construe. Tu sup. pone fre
num. i. temperamentum gula: vel ipsa dabit tibi venenum. Quisq̄
gulosus est damnosus sibi in multis rebus. naz pro q̄: quia expē
dit. i. accipit cūius mala q̄ bona ille sup. qui comedit bibit ardens
ter z stud iose. i. salute. z p̄propere. i. ante tempus: z fertur. i. dicit
tur peccare gulo se z lente. Crapula vitetur: ne pro vt z non: vt cor
pus: q̄ pro z mens. i. anima non grauetur nausea. i. vomitus non
detur: vt morbus non generetur z vt mēs non damnetur: nec pro
z et non: et vita non breuetur tibi. fuge ebrietatem: vt. i. sicut tem
pestates vel magis q̄ tempestatem. mens. i. ratio mentis alienatur
a propria virtute sup. vino. i. per vinum copus viciatur. Sensus
corporis sup. turbatur vino secretum notificatur. lingua fatur. i.
loquitur nimis. verbum variatur vino. vultus fedatur. i. turpe et
sordidum seu fetidum efficitur vino. rix. i. lis generatur frequens
vis. i. virtus eneuatur. i. rumpitur. sapiens ebetatur vino. sapiēs
dissimatur vino. nec non. i. etiam luxuriatur. i. luxuriosus efficitur
gulosus letatur stulte. ni pro nisi: nisi p̄geat. i. displiceat. tamē ipse
sup. reprobatu. gula prodiga dissipat: bonozum sup. frenet. i. re
frenet sobrietas dominetur. copus grauiatur: q̄ pro z mens. i.
anima grauiatur nisi gula compescatur. i. refrenetur.

De pctō luxurie quomodo habz fieri: z de
ei⁹ speciebus: z d̄ malis sequētibus luxuriam.
Luxuriā fugias: castus sine crimine fias
Nil dño gratū sit luxuria maculatum.

Luxuria peccat quisquis cōsentit in actum
Vel cū delectat consentit agēdoq̄ factum
Actus carnalis semper est pernicialis ^{mōri: fero}
Demptis iungibus quib⁹ ē sens⁹ honest⁹
Luxurie species dicuntur. s. hec ser.
Inter nō nuptos pprie fornic⁹ fore fertur
Stuprū causatur: cuz virgo nolēs violatur
Cōiugis alterius violatoz fertur adulter
Fit cum cognatis incestus vel moniali
Raptus cū rapitur: ac opprimī violenter
Cōtra naturam peccat sodomita nephād⁹
Effuge luxuriā quia tollit nempe sophiam ^{cholo fia}
A mortificat animā ledit cū corpore famaz
Eccecat mentem: turbat valde rationem
Subuertit sensū: consumit tēpora: censum
Offendit dominū: fert hostes: tollit amicuz
Vires debilitat: coz⁹ maculat: bona vitat
Voces peiorat: z vitam sepe minorat
Vites adducit: z plurima scādala ducit
Dona dei tollit: et forcia corda remollit
Obtenebrat viliuz: tandē tollit paradisum
Demonibus subdit: inferno deniq̄ tradit
Sis semp castus fugiendo verbulā tactus
Dcia vina dapes loca cauēs quasi labes

Dec est septima pars huius capituli in qua tractat actor d luxu-
ria dicens: q̄ tribus modis aliquis dicitur luxuriosus. primo cō-
sentiendo actui carnali. Secundo delectando z consentiendo s̄i
mul. Tertio faciendo actum. z hec tria fugere debemus si caste et
immaculate vivere volumus z finaliter deo grati esse. Omnis enīz
actus carnalis extra matrimonium factus est peccatum mortale.
Ser̄ igitur sunt species luxurie: quarum prima est fornicatio que
fit inter duos non vxoratos. Secunda est stuprum q̄d fit cum vir-
gine nolente z violenter a viro corrupta. Tertia est adulterium: z
fit cum muliere vxorata. Quarta est incestus z fit cum muliere cō-
sanguinea vel moniali. Quinta est rapus: fit cū quis rapit mu-
lierem violenter inferendo ei violentiam. Sexta est peccatum con-
tra naturam q̄d dicitur sodomiticum: z est nephandum: z non de-
bet nominari propter eius magnitudinem z turpitudinem. Sequit̄
tur finaliter mala que procedunt ex luxuria. nam primo tollit sa-
pientiam acquisitam prius: z impedit acquirendas, occidit animā
cum corpore quia est peccatum mortale. Item tollit bonam famam
excecat animam z mirabiliter turbat rationem. Subvertit sensum
de bono in malum. consumit tempus z bona. bisplacet valde deo.
multiplicat inimicos. tollit amicos. debilitat vires totius corpo-
ris. f. vocem z plerūqz vitam. similiter valde nocet visui. generat
lites z scandala. corda hominum mollificat. z tandem omnia bo-
na tollit: z principaliter paradysum. associat virum demonibz. mit-
tens eum in infernum. Ergo castitatem teneamus. verba lubrica
fugiamus: tactus: octia: vina: dapes z loca ad h̄o oportuna iuxta
verba salomonis ecclesiasticū. Auerte faciem tuam a muliere
corrupta: z ne circumspicias speciem alienam. propter enim speci-
em mulieris multi perierunt. Construe fugias luxuriam: fias
castus sine crimine. Nil maculatum luxuria fit gratum domino.
Quisquis peccat luxuria qui sup. [consentit in actum]. i. factum
luxurie vel cum [quis supple] delectat se sup. [qz] pro z [consensit
agendo]. i. faciendo [factum]. Actus carnalis. i. opus est semp
pernicialis. i. malus [contingibus]. i. vxoratis [demptis]. i. excep-
tis [quibus contingibus consensus carnis ē honestus. Scilicet]. i.
scire licet: q̄ hec species que sequuntur dicuntur peccata luxu-
rie. f. fornicatio. i. fornicatio [fertur]. i. dicitur proprie [inter non nup-
tos]. i. non vxoratos [Stuprum]. i. illa species luxurie causatur
cum]. i. quando [virgo violatur nolens]. i. nō volens [violator cō-
iugis] alterius fertur. [i. dicitur] adulter. incestus [id est illa species
supple] fit cum cognatis vel cum moniali. i. religiosa [raptus]. i.
illa species [fit cum]. i. quando [mulier rapitur] [ac] pro z [cuz] op

primitur violenter. Sodomitā nephandus. i. non dicendus] pec-
cat contra naturam. Effuge]. i. fuge] luxurias: nempe] pro quia: qz
[tollit] sophiam]. i. sapientiam: z [moxificat] animam. ledi: f. famam
cum corpore: excecatur mentem: turbat valde rationem. Subvertit
sensum. cōsumit]. i. vastat] tempora [z] centum]. i. pecuniam. luxu-
ria sup. [offendit] deum. fert]. i. dat] hostes. tollit amicum. debilitat
vires corporis. maculat corpus. vitat bona. p̄notat vocē. z mi-
norat sepe vitas. adducit lites. z ducit plurima scandala. tollit do-
na dei. z remollit]. i. mollificat] corda nostra. Obtenebrat tandem
visum tollit]. i. remouet] paradysum. Subdit]. i. subijcit] demoni-
bus. tradit deniqz]. i. finaliter demonibus] Sis semper castus fu-
giendo verba in honestas] tactus cauens]. i. fugiens] loca: vina:
dapes]. i. castas] loca quasi label]. i. quasi morbum.

De peccato ire.

Ira cor accendit: z protinus ad mala tēdit
Ira bene frenetur: rationi ne dominetur
Ira furens animo de verbis exit in actum
Sic triplici nūero magnū facit ira reatum
Ira cecatur mens: sensus precipitatur
Cor conturbatur: z corpus damnificatur
Animū fuscatur: iustus quādoqz grauatur
Par enervatur: discordia progeneratur
Lingua venenatur: necnon mors āticipat̄
Non odias aliquē: sed eū potius tibi placā
Quisqz odit fratrē: cēsēt ob hoc homicida
Multa facit dira: si nō compefcitur ira
Ira quasi deliram paciētia temperet iram.

Dec est octava huius capituli pars in qua tractat actor de pec-
cato ire dicens: q̄ ira inflāmat primo cor hominis: z subito tendit
in aliquod malus: quare debet refrinari ne preualeat rationi. Ira
enim cum preoccupauerit rationem viri facit cum quasi furibūz
proferentem verba mala: z deinde facta peruerfa. Multis autem

rationibus ita dicitur graue peccatum. Primo q; excecatur mentem
 viri: rure facit eius omnes sensus. turbat mirabiliter cor: dā
 num infert plurimum corpori. Obscurat veritatem: r inde iust' sepe
 grauat. Tollit pacem: generat discordiam. reddit linguam ve
 nenosam atq; maledicentem: r festinat mortem. Quare nullam de
 hemus odio habere: licet etiam nos habeat odio: q; debemus eus
 si possumus pacificare r nobis reconciliare. Ille enim qui odit fra
 trem suum homicida est. r vt dicitur iohis. iij. c. Et qui non diligit
 manet in morte. Item ex ira multa proueniunt mala valde crude
 lia ideo merito est refrenanda: r per pacientiam temperanda: eus
 ita multipliciter sic deuians r officiens a via salutis: vt iacobi p^o
 dicitur. Ira enim viri iustitiam dei non operatur. Construe [ira
 .i. illud peccatum] accendit [cor r tendit .i. procedit
] protinus [i. statim] ad mala [diciēda r faciēda] [cur .i. quare] ira
 frenetur [i. refrenetur seu retineas] bene. ne [pro vt r non: vt non
] dominetur rationi. ira furens [i. fure r faciens] [erit .i. procedit
] in actum [i. in factum] de verbis. ira facit sic magnum reatus [i. i.
 peccatum] [numero triplici. mens cecatur] i. excecatur [ira. sensus
 precipitatur [i. prostermitur inferius] [cor conturbatur: r corp^o dā
 nificatur. verum fuscatur] i. obsuscatur] iustus grauuatur quādo
 q; par enervatur [i. rumpitur seu destruitur] discordia progene
 ratur [i. inde generatur] [lingua venenatur [i. venenosa efficitur
] necnon [i. etiā] mors anticipatur [i. citius procuratur] nō odit
 as [i. non odio habeas] aliquid [virus] sed plac[ia] i. pacifica [po
 tius] i. melius [eum tibi. Quisquis odit fratrem censetur] i. iudic
 atur] homicida ob hoc [i. propter hoc] ira sup[er] facit multa mala
 dira [i. crudelia] [si nō cōpescatur] i. refrenetur [cur .i. quē] pacē
 tia tēperet [i. tēperare dicit] [ira q̄i detra] [i. deuiā a bono r iusto.

De inuidia r malis que ex ea pcedunt.

Inuidia fugito bona fratris amare velito
Nā liuor siccū corpus facit: r cor iniquum
Inuides est tristis aliorum cū bona cernit.
Gaudet d dānis bona nō noceāt sibi quis
Emulus impugnat verū de fratre susurrat
Detrahit: accusat: alios iuuare recusat

Propter liuorē fraternum frangit amorem
Lumine cecatur: de re munda maculatur.
Languet marcescit: hō inuidus atq; fenescit.
Corpore marcescit cernēs q; res mea crescit.
Effuge liuorē per amādo fratris honorem.
Qui bona fratris amat semetipsum vniuat.

Dec est nona huius capituli pars: in qua tractat actor de inui
 dia dicens. fugiamus inuidiam r diligamus fratrem cum bonis
 eius: quoniam inuidia defecit corpus inuidi: r depauiat cor ille
 Inuidus enim tristatur de bonis alterius: quāuis nō sibi noceat.
 gaudet de malis: r semper contradicit vnitati. murmurat contra
 fratrem. diminuit famam illius. accusat r nunq; iuuat proximum
 q; non habet caritatem fraternam. Item cecus est in vero lumine.
 sordidus est in rebus mundi. languidus r aridus est: ideo statim
 efficitur aut apparet fenex. cum videt aliorum res proferas esse:
 tunc macer efficitur pie dolore. ideo fugiamus inuidias: r amem⁹
 honorem seu bonum proximi. nam quicūq; hoc fecerit: onabit se
 virtutibus multis. Construe. fugito inuidiam. inuidia facit corpus siccum: r
 na fratris. nam pro qua: q; liuor. inuidia facit corpus siccum: r
 facit cor iniquum. i. prauum. Inuidus ē tristis cum cernit bona ali
 orum. inuidus sup[er] gaudet de damnis: quāuis bona aliorum sup[er]
 non noceant sibi. Emulus. i. inuidus impugnat verus. inuidus su
 surrat. i. murmurat de fratre. inuidus detrahit. i. diminuit famam
 sup[er]. r accusat proximum sup[er]. recusat iuuare alios. inuidus fran
 git. i. rumpit amorem fraternum propter liuorem. i. propter inuidi
 am. inuidus cecatur. i. cecus efficitur lumine carens supple. macu
 latur de re mūda. i. de bono alterius. inuidus languet r marcescit
 .i. defecatur. r homo mundus fenescit. i. incipit fenex fieri. inuid⁹
 cernens. i. videns q; mea res crescit marcescit. i. macer efficitur cor
 pore. i. in corpore. Effuge. i. fuge liuorem. i. inuidiam amando. i. p
 secte amando honorem fratris ille supple qui amat bona fratris
 id est proximi ornat semetipsum virtutibus.

De auaricia r eius speciebus.

Et sis preclarus non sis cupidus nec auar⁹
Atq; vlli carus cupidus: cunctis fit amarus

Qui capit aut retinet iniuste res alienas:
Aut peramans gazas dñi preponit amori:
Qui satis est dives cupit ⁊ non faciat
Et qui pauperib⁹ donare supflua nō vult.
Omnes prefati merito cēsentur avari.
Furtū: rapinam: fennus: fraudē: symonias:
Causat auaricia ludum: periuria: bella
Omnes thesauri: nunq̄ faciant cor avari
Quādo pl⁹ crescit cēsus pl⁹ inde famescit
Et plus ardescit ambitio quādo senescit.
Gazas querendo labor est: timor retinēdo.
Nūq̄ stat clarus: nec tut⁹ dives auarus
Raptorem plenū furem fore credit egenū.
Semper egen⁹ eris: si semp pl⁹ tibi queris
Cum contentus eris: dives tunc efficieris
Gazas lucrando nō sis cupid⁹ nec amādo:
Nec male seruādo: sed sis largus bñ dādo.

Dec est. r. huius capi. pars: in qua tractat actor de auaricia et eius speciebus. ⁊ primo ostendit quot modis aliquis dicatur auarus. d. Non sis auarus retinendo nimius propria: nec cupidus de siderando aliena: si vis haberi clarus virtutibus. Cupidus enim a nemine diligitur aut saltem a paucis: ⁊ hoc raro multis autem est auarus odibilis. Item auarus est qui nimium amat diuitias ꝑ ponendo eas amor diuino. Item quia plura bona habet ⁊ nihilominus vltiora desiderat. Similiter qui non tribuit libenter pauperibus elemosinam si potest: ⁊ habet superflua. Auaricia vero sequuntur mala hic enumerata: videlicet furtum: rapina: usura: fraus: symonia: ludus: periurium ⁊ bellum. Et quod peius ē auarus nunq̄ repletur nec faciat: sed quanto plus lucratur tanto

plus cupit habere. Et cui tendit ad sentum plus ardet in habēdo: Inde illi multa mala conueniunt. s. labor in acquirēdo: timor in retinendo ⁊ conseruando ⁊ nūq̄ letus nec tutus ē. Item credit raptorem fures ⁊ pauperem plenos diuitias: ⁊ sic semper pauper est voluntate spiritu ⁊ mente qui nūq̄ faciat: sed ille dives est qui faciat reb⁹ suis. nec igitur sim⁹ cupid⁹ seu auari volentes nimis lucrari vel nimis amādo bona lucrata ⁊ ea auare conferēdo: s. si mus largi dādo vbi oportet quātū oportet: ⁊ q̄ oportet. Con: nō sis cupidus: nec. ꝑ ⁊ nō sis auar⁹: ut sis scilicet. i. s. tuosus | cupidus fit vit. i. raro car. | i. graꝑ | vult fit auar⁹ cūctus ille sup. | qui capit aut ꝑo vel. | vel retinet iniuste res alienas aut. | ꝑ vel. vel pamans. | i. pfecte amans | gazas. | i. diuitias | qui ꝑponit eas amor dñi. | ille qui est satis dives ⁊ cupit. | i. desiderat | ⁊ non faciat. | i. ille qui non vult donare superflua pauperib⁹. oēs ꝑe facti. | i. s. no facti | cēsentur. | i. dicuntur | merito. | i. ratiōe | avari. Auaricia causat furtū: rapinas: sen. | i. usurā | fraudē: symonias: ⁊ causat ludū: periuria | i. bella. oēs thesauri nunq̄. | ꝑo nō ⁊ vñq̄ non | faciant | s. nq̄ | cor avari. auarus famescit inde. | i. postea | plus q̄ census. | i. pecunia | crescit plus. ⁊ incipit esse feneꝑ. labor ē querendo | seu acquirēdo | gazas. timor ē retinendo | eas | auar⁹ dives nō. ꝑ | ꝑo non ⁊ vñq̄: non | stat vñq̄ | clarus: nec ꝑo ⁊ et non: non stat | tutus nec securus. Auarus credit raptorem fore. i. esse | plenum bonis: ⁊ furem esse supple. egenum. Eris semper egenus id est pauper indigens si queris semper plus tibi efficieris tunc dives cum eris contentus. non sis cupidus lucrando gazas: nec ꝑo ⁊ et non | amando | eas | nec seruando male | eas | sed sis largus dādo bene eas.

De peccato cōtra spiritū sanctū.
Qui peccat nimium prelumēs de pietate
Et qui desperat de diuina bonitate
Aut non duratus non cessat ab impietate
Et qui fratris odit virtutes improbitate
Impugnās verum certus sine comoditate
Qui non fine piget de culparum grauitate

**Lōtra pneuma sacrum peccata secreta deitate
Que prime quinque culpe vix sunt releuate
Sexta caret venia quia corrumpit immediate**

Dec est. 17. huius capituli pars in qua tractat actor de peccato in spiritum sanctum: assignans quinque modos quibus committitur dicens primo quod ille qui nimis presumit de pietate seu misericordia dei et propterea sub spe venie facilliter obtinende facit multa peccata ille peccat in spiritum sanctum. Item qui desperat de venia credens deum nolle aut non posse eidem parcere. Similiter obstinatus qui non vult cessare a peccato nec terretur flagellis nec allicitur premijs: seu semper velut obduratus perseverat. Pariter qui muidet bonitati et caritati fraterneli: quia velis omnes esse peccatores sicut ipse est: et ideo tristatur de virtute aliorum. Et qui in pugnat veritatem ab eo cognitam maxime in bono licet non habeat inde utilitatem: sed hoc facit ex certa malicia. Et qui finaliter mouitur impenitens. i. sine confessione contritione et satisfactione. talis enim spernit deum et non vult credere: ideo peccat contra spiritum sanctum. i. contra bonitatem clementiam et misericordiam dei. Quare illa peccata tanquam gravissima atque immensa reputantur: idcirco plerumque dicitur irremissibilis. quod debet intelligi quantum ad facilitatem venie satisfactionis et penitentie: quia talis culpa non meretur veniam de facili: et ad eam delendum requiritur maior penitentia quam in alijs peccatis. Quod autem peccatum dicitur irremissibile debet intelligi ratione facilitatis venie non impenitentie: quoniam omne peccatum preter ultimum harum sex specierum est remissibile: quoniam de nullius desperandum est quod diu vivit in mortali corpore ut dicitur in canone. Nemo desperandum est: de pe. vi. vij. Sexta vero ultima species horum peccatorum in spiritum sanctum merito dicitur irremissibilis: quia peccator mouitur impenitens: et hoc modo intelligitur verbum euangelij luce. xij. Qui peccaverit in patrem remittetur ei etc. Qui vero blasphemaverit in spiritum sanctum non habebit remissionem in eternum. Ad idem bartholomaeus in. i. qui ea mente. ff. de furtis: de quo dicitur proverbiorum. xxi. Qui seminat iniquitatem metet mala: et virga ire sue consummabitur pietate. Ultima igitur desperatio que est nunquam dolere de peccato veraciter est irremissibilis: quoniam illi deest status remissionis que est presens vita: nam in futura vita nulla remittitur culpa. Con. ille super. I qui peccat presumens. i. confidens. nimium de divina bo-

nitate. et ille super. qui desperat de bonitate divina: aut pro vel: vel in duratus. i. obstinatus non cessat ab impietate. i. a peccato impio et ille super. qui odit fratres propter improbitatem. i. malitiam suam. Et hoc super. certum impugnans. i. reprobus verus sine commoderate. i. utilitate. et ille qui non piget. i. dolet de gravitate culparum peccata contra pneuma. i. spiritum sanctum deitate secreta. que culpe prime quinque sunt relegate. i. modeste vix id est difficulter a deo. sexta culpa caret venia. quia corrumpit id est deficit immediate.

**De peccato lingue et modo refrenandi eam.
Stringe tuam linguam: ne mentem reddat iniquam
Lingua cito ledit: et lesio raro recedit
Qui male non loquitur: magna virtute potest
Linguam frenare plures est quam castra domare
Non sis verbosus: iactator litigiosus
Nunquam sis censor temerarius aut reprehensor
Non sis defensor peccati siue recensor
Non sis detractor nec rumorum novus auctor
Blandus adulator non sis nec conviciator
Nec discordator fratrum nec improperator
Nec blasphemator irrisor siue minator
Non accusabis falsum nec murmur amabis
Non diffamabis alios nec vituperabis
Si diffamari non vis vel vituperari
Non sis scurrilis nec rebellis siue bilinguis
Noli iurare nisi sit res debita quare
Debet et hoc esse verum licitumque necesse
Nunquam promittas: nisi promissum dare credas**

Non alijs dicas secretū nec male dicas
Nūq̄ sis mēdax: nec vaniloquēs neq; fallax
Ergo sic frena linguam rationis habena
Ne te pfundat si verba superflua fundat.

Dec est. xi. huius capituli pars in qua determinat actor de peccato lingue: z quomodo possit refrenare linguam docet dicens. Refringenda est lingua nostra ne faciat animam nostram peccatricem. Per linguam enim cito profertur verbum iniquum quo ratio tollitur. Quare si quis non loquitur male de proximo suo est vir tuosus puerbioso. xviij. Qui moderatur sermones suos: doctus et prudens est. et preciosus spiritus vir eruditus est. Manus enim est apud deum linguam tenere ne loquatur malum: & subingare inimicos. igitur habundare verbis non debemus: nec nosipfos laudare: vel litigiosas rixas suscitare. Quoniam dicitur puerbiozū rxiij. Abhominatio dei homo detractor. Item iudicare stulte super aliorum conscientia z alios reprehendere vituperabile est. Similiter proximum peccatum defendere. aliena peccata recitare. fame de rogare: noua verba in facto alterius inuenire. suauia et adulatoria verba proferre. iniuriam verbalem vel conuicium alteri dicere. Laueamus igitur seminare fratrum discordiam. impropetare alicui peccatum vel eum blasphemare. irridere et mimas inferre. Accusare alium fallere murmur amare. diffamare vel vituperare scurriles aut vanilocos esse. lecatos et verbis rebelles duplices seu bilingues. Quoniam scribitur puerbiozum. xxiij. Testis mendax peribit. Item iurare non debemus: nisi tribus rebus in reuenientibus scz veritate necessitate et vilitate: de quibus in. c. Et si xps. in antiquis. Insuper nihil promittere debemus preter id quod possumus dare. nulli debemus secretum nostrum reuelare vel alteri maledicere. nunq̄ mentiri debemus aut alius fallere: nec vaniloqui esse: sed refrenare linguam ne mala verba proferat: qz dicitur puerbiozorum. xxi. Qui custodit os suum z linguam suam custodit ab angustijs animam suam. Confrue. Strime. i. refrena linguam tuam: ne pro vt z non: vt non reddat mentem. i. animam inquam. i. malam. lingua ledit cito: et lesio eius raro recedit. Ille qui non loquitur male potitur id est vitur magna virtute. frenare linguam est plus id est maius & domare. id est subingare castra. non sis verbosus. i. plenus verbis non sis tactator. i. laudator fame tue nō sis litigiosus id est plenus litibus nō sis censor. i.

iudex temerarius. i. stultus aut pro vel: vel reprehensor. non sis defensor peccati: sive pro vel: vel censor. i. recitator non sis detractor. i. diminutor laudis alterius. nec sis auctor nouis rumorum. i. verborum incertorum non sis blandus id est lenis z suavis obis non sis adulator: nec sis conuicator id est iniuriator: nec pro et et non: et non sis discordator fratrum nec impropetator. id est detraher: nec sis blasphemator fratrum nec irrisor seu derisor sine mimitor. non accusabis falsum: nec pro z z non: et non amabis murmur. non diffamabis alios: nec vituperabis: si non vis diffamari vel vituperari. Non sis scurrilis. id est vanilocus: nec sis rebelis sermonibus eius. nec sis bilinguis id est duplex in verbis. Non li iurare nisi sit res debita: quare ob eas hoc facere. Et hoc quod iuras supple debet esse verum qz pro et licitum et necesse. Non promittas vnq̄ nisi credas dare promissum. Non dicas alijs secretum tuum: nec dicas male. non sis vnq̄ mēdax: nec vaniloquus: neq; pro z z non: et non sis fallax id est deceptor. Ergo frena id est refrena sic linguam tuam habena id est freno rationis. ne pro vt et non: vt non confundat te si fundat id est si emittat verba superflua Contra enim vicium huiusmodi scribitur psalmo. cxxxi. Cur linguosus non dirigetur in terra.

De peccato veniali z modis quibus
h̄z fieri: z que sint venialia z que nō.
Dicitur a venia veniale cito sibi danda
Multis nanq; modis dñs v̄iale remittit
Si tibi mortale non est dicas veniale
Infra contempta deuote facta recepta
Loſiteor: tōdo: respergoz conteroz: ozo
Angoz: ieiuno: patioz: cōuertoz: remitto
Signoz: edo: dono mala sic venialia pono
Quāuis expediat hominem veniale fateri
At tamē hoc faciat non dico quēq; teneri
At quādo dubitat illud graue forſā haberi

**Uel si non habeat grauius decz ista referri
Uel ius perficiat mandans quecumq; fateri**

Dec est. xiiij. huius capituli pars: in qua determinat actor de peccato veniali: ostendens primo quare dicitur peccatum veniale z vnde derivatur: et deinde ostendit quot modis remittitur veniale peccatum. Postremo vero ostendit an debeat quis confiteri de peccato veniali. Dicitur igitur sic: q; peccatum appellatur veniale a venia seu indulgentia qua; facili meretur: quia existens in peccato veniali tamen non est separatus a gracia dei: quare statim remittitur veniale facilius. Quibus autem modis remittatur notat xxv. di. §. criminis. Et plenus per Johānem andree in salutatione libri. vj. in glo. ij. Modi autem remittendi veniale enumerantur in textu: quorum prior est per confessionem generalem in principio missæ factam vel alibi coram sacerdote. Secundus modus remittendi est per percussione[m] pectoris sui ratione contritionis. Tertius est per asperiones aque benedictæ. Quartus est per contritionem dolorosam. Quintus est per orationem dominicam sc; patris noster deuote z humiliter factam. Item per ieiunium. per extremam unctionem. per patientiam in tribulationibus. per signum crucis Item remittendo iniurias. docendo indoctos. z breuiter implendo opera misericordie tam spiritualia q; corporalia et per alia sacra menta. De hac materia vide in. c. criminis. et. c. qualis. xxv. di. z de pe. di. l. c. si peccatum. et. c. serpens. Plures alios modos vide in prohemio sexti in glo. Et ponit dominus Dolstenis in. c. omnis de penitentia z remissionibus. Secundo docet actor quādo quis debeat de veniali confiteri dicens: q; primo si dubitat de aliquo peccato scilicet an sit veniale vel mortale. Secundo vt satisfaciat iuri dicenti quemlibet christianum cum ad annos discretionis peruenit omnia peccata sua debere confiteri proprio sacerdoti: presertim semel in anno vt in capitulo predicto. Omnis de pe. et remis. Aduertendum tamen est: q; doctores sacre theologie z etiaz iuris canonici assignant hanc differentiam inter mortale et veniale: q; mortale opponitur charitati diuine. veniale vero feruori charitatis et opponitur tantum. Que vero sint venialia vide. supra. ij. c. in prima parte. vide etiam. xxv. di. in capitulo Qualis. vbi conclusi sunt q; pro solis venialibus nō dānabitur aliquis: sed purgabitur in igne purgatorij si manet post mortē. Con. peccatus sup. veniale [d]. i. appellat sic a venia. i. indulgentia seu remissione. [vanda]

cto sibi [nam] pro quia: q; dominus remittit multis modis peccatum supple veniale [dicas facta contenta infra recepta deuote delere] supple veniale peccatus si mortale non est: ibi [z primo] [Lō fito] [i. per confessionem generalem supple] [tondo] [i. per percussione[m] pectoris deuotam] [respergor] [i. per asperione[m] aque benedictæ] [conteror] [i. per veram contritionem omnium peccatorum. [oro] [i. per orationem dominicam] [vngor] [i. per vltimam victio[n]em] [retano] [i. per ieiunium] [patio] [i. per penitentia[m] libere facta[m] [conuerto] [i. per conuersionem de statu peccati ad statum virtutis] remitto] [i. dimitto] offensa z iniurias] [signor] [i. p benedictionem episcopalem seu per signum crucis] [edo] id ē per eucharistie sumptionem] [bono] [i. per elemosinas. ego sup] [pono] [i. depono] [sic] [i. hoc modo] venialia peccata. Quāuis [i. licet] licet [expedi] at [i. conueniens sit] hominem fateri [i. confiteri] veniale peccatum] tamen non dico quemcumq; hominem teneri [i. obligari] vt hoc faciat [vt] [i. nisi] quando dubitat illud [veniale sup. [haberi] forsan graue] [i. mortale] vel decet ista venialia referri] [i. confiteri] [si quis non habeat grauius] [i. mortale] vt ius mandans [i. percipiens] quēcunq; fateri [i. confiteri] perficiat [i. valeat.]

De sententia excommunicationis.

Tanq; peccata semper caueas anathema
Nā grauis est pena quāuis sit p medicina
Hec patit dāna qui maius fert anathema
Hic non eligitur nec eligit sed prohibetur
Ecclesie porta communio z sacramenta
Traditus est sathane precib; carz ecclie q;
Ac sibi legitimus prohibet quilibet actus
Nūq; picipiens his q; anathema cohercet
Qualicumq; modo nisi casu iure remisso
Nam secus est iure restrictus clauē minore
Que solum repellit a sacris percipiendis
Casus excepti super hoc sunt iure reperti

**Comiunt ⁊ nati famuli qui debita querunt
Ignorans super his ⁊ dicens vtile verbum
Et qui vitare nequit hos vrgente necesse
Participant iure strictis anathemate tute
Sunt interdicta suspensio nempe cauēda
Quāuis sint pene leuiores sunt metuende**

Dec. cl. iiii. huius capituli pars in qua tractat actor de sentētia excommunicationis ⁊ de malis que ad eam sequuntur. Item de casibus in quibus potest participare cū excommunicatus dicitur: q̄ excommunicatio cauēda ⁊ fugiēda est tāq̄ peccati: rus etias nō inferatur nisi propter peccatum mortale: q̄ tñ censetur medicinalis: q̄ sanatur contumacē ⁊ rebellē: ⁊ facit eū obediētē vt habetur in. c. cum medicinalis. de sen. exco. in. vj. Est etiam grauior: pena quas possit ecclesia infligere: qm̄ cōparatur morti ciuili: vt no. jmo. in. c. cum cōtingat de offi. dele. Item excommunicatus ab omni actu legitimo prohibetur vt in. c. decreuimus. de sen. exco. li. vj. Ideo non eligitur nec eligitur ad dignitatem. Est enim extra ecclesiam: ⁊ nō habet sacramentorum cōmunionē: sed ē in p̄tate dyabolici ⁊ ecclesie orationes non participat: imo caret participatione fidelium: cum nullus debeat sibi participare nisi in casibus iure permissis vt in. c. cum voluntate. ⁊. c. cum illorum. de senten. exco. in antiquis. Casus autem sunt ihs. i. ratione coniugij vxor participat. ratione vite ⁊ doctrine filij ⁊ filie. ratione obsequij famuli. ⁊ qui vtilia docet pro salute ⁊ liberatione a vinculo excommunicationis. Et qui cogitur occasione necessitatis ouerari cum excommunicatis sicut in mari ⁊ in mari. Item qui ignorat aliquem excommunicatum excusatur. Ultra autem hanc excommunicationis penam sunt alie due que oueniunt cū excommunicatione ⁊ et aliquibus parificatur. s. sententia interdicti ⁊ sententia suspensionis vt in. c. p̄nti. li. vj. procedunt enim a potestate clauium: sed differunt: q̄ sententia excommunicationis nūq̄ fertur in locum ⁊ vniuersitatem: sed bene interdictus in. c. Si ciuitas. li. vj. Nota quid ē excommunicatio s̄ ius canonicum in. c. n̄ip̄l. rj. q. iij. Est extra cōmunionem ecclesie separatio. vel est censura ecclesiastica. excludens a cōmunionem fidelium. alibi dicitur q̄ est eterne mortis damnatio. rj. q. iij. nemo episcopus potest. Que sunt eius species vide in. c. engeltrudam. ij. q. iij. glosa optima pro his in. c. penultimo de sen. exco.

in. c. si celebrat. de de. ex. m̄. Con. caueas semp anathema. i. i. excommunicationem | tanq̄ | pro sicut. sicut | peccata. nam | pro q̄: q̄ | pe na | ius supple | est grauis: q̄us ipsa | sit pro medicina | ille sup. | qui scit. i. s̄ | s̄ | anathema | i. excommunicationem | patitur hec dāna | que sequitur sup. | hic non eligitur ad dignitatem seu actū legitimum exercendum: nec | pro ⁊ ⁊ non: ⁊ nō | eligit | alid sup. | et porta ecclesie prohibetur | sibi | ⁊ cōmunicatio | seu | perceptio ad sacramenta | prohibetur ei | Est traditus sathan: q̄ pro ⁊ ⁊ non | caret p̄ctibus ecclesie. ⁊ pro ⁊ | quilibet act⁄ legitimus prohibet ei | nunq̄ pro non ⁊ vnq̄ non participes vnq̄ | his quos anathema coerct id est constringit | qualicūq̄ modo nisi casu. i. in casu | remisso. i. p̄missio | iure. nam | pro q̄: q̄ | secus est. i. alter est. quis supple. | re strictus. i. ligatus | iure clare. i. sententia seu potestate | minore que nino: sententia | pellet solum percipiendis. i. accipiendis sacris. i. sacramentis | casus excepti iure sup hoc sunt reperti in iure. s. sup. | cōiunt. i. vxor: ⁊ nati. i. filij. | famuli. i. illi qui seruiūt: ⁊ illi qui q̄runt debita ignorās sup his ⁊ dicit̄ vbi vtile ⁊ ille | qui vitare nequit hos supradictos. hoc dicto. i. necesse. i. necessitate vrgēte. illi participant tute. i. secure strictus. i. ligatus anathemate iure. interdicta ⁊ suspensio sunt nēpe. i. certe cauēda. i. vitanda | quis sicut pene leuiores anathemate sunt tñ metuende. i. timende.

**Triplex ē hostis hōis: demō caro mundus
Non faueas istis: vt sis a crimine mundus
Demō agit timidū: mūd⁄ cupidū caro sedū
Et non temperis caueas ne decipiaris
Abūdū spernēdo vinces carnē reprimēdo
Prosterne sathanā seruādo fidē bñ sanā
Temptant astute ne cures viuere iuste
Et male delinquas ⁊ ne peccata relinquis
Cur te prudēter serua meditādo frequēter
Quod damnatus eris si peccato morieris
Et mala deuites aliquid fac: ocia vites**

*Ant
Laport*

Nūc age: nūc ora: legenūc vaga nll'asit hora
Obsta principijs: qꝫ tūc cito vincit hostis
Quādo nimis crescit tēptatio raro quiescit
Lerne deū qui te semper speculatur vbiqꝫ
Qui mala vix celat sed pugnit ⁊ ipa ruelat.
Nil est tā tectum quin sit quādoqꝫ repertuz
Postea confusus reus est et sepe retrusus.
Inspice quāta bona dñs tribuit tibi dona.
Precipue mortez cristi bene respice fortem
Ne sis ingratus sibi committendo reatus
Cum male delinquis iterū cristū crucifigis.
Inspice sanctorz necnon exempla reorum.
Daudia pro meritis iustis mala dant iniqꝫ
Inspicias animā sic cristi morte redemptā.
Ac tibi cōmissā: cur crimine destruis ipsam.
Prospice fetoz culpe penamqꝫ pudorem.
Longa datur pena: sed delectatio curta.
Lerne quot ⁊ quāta peccatū dat tibi dāna.
Quot quāti subito moriūtur sepe memēto.
Scis qꝫ obibis hō: nescis vbi: quomō qñ
Pensa iudiciuz quo nil remanebit inultum
Lerne quēs penas baratri fortesqꝫ cathēas
Cur domū celi ne perdas turbine teli
Lauda tu dñm ne perdas eius amorem

S. Bernardo de Sado
1632
23
12

Sacre scripture studiū quoqꝫ sit tibi cure
Sic mala vitabis mentemqꝫ tuā faciabis
Sanctos sectare: prauos noli sociare
Sanctus frenare satagas carnēqꝫ domare
Vinum sumendo sis sobrius ⁊ comedendo
Et loca prōpta malis fuge: ne sis pernitiaf
Nā locus errare promptus facit ⁊ fatuare
Hec bene seruādo cristū cū matre rogādo
Crimina vitabis hostesqꝫ tuos superabis
Nemo tamen credat qꝫ eū temptatio ledat
Si non consentit animo qꝫ tunc bene sentit
Debilis est hostis quia nullū nī velit vincit
Non est peccatū nisi sit per velle patrum
Velle nequit cogi quous quat ad mala pungi
Non excusatur ratio cum quis superatur
Ergo tuuz velle compescens crimina pelle
Ut careas pena letaris in ede superna
Te bene conante domino simul auxiliante.

Dec est quinta decima pars huius capituli: in qua docet actor
modum euitandi peccatum dicens primo: qꝫ nos habemus in hoc
mundo tres aduersarios quotidie bellantes aduersus nos vt pos
sint nos trahere ad peccatum: quibus tamen obedire nō debemꝫ
si velimus peccatum euitare. Primus aduersarius est dyabolus
qui temptat de superbia: quoniam ipse est rex super omnes filios
superbie: vt dicitur tob. 21. Secundus aduersariꝫ est mundus qui
temptat de auaricia quā nemo sapiens concupit vnqꝫ: sciens qꝫ
nihil tulimus in hunc mundum haud dubium nihil offerre possu
mus: vt scribitur ad 17. motheum. 9. Et qui volunt diuites fieri:

incidunt in temptationes multas, melius est ergo credere xpo di-
centi luce, xij. facite vobis thesaurum in celis quo sur non appro-
puiat neq; tyra corumpit. Tertius aduersarius est caro nostra
propria que inest nobis sicut inimicus familiaris: quoniam semp
pocupiscit aduersus spiritus: q; qua aplus ad ephelcos. v. vt supra
Isti aut tres aduersarii possunt vinci hoc modo videlicet: s; rēpnēdo
mundum velut fallacem & variabilem. Secundo repugnando car-
nem & affligendo sicut faciebat beatus paulus: vt scribitur ad co-
rinthios. jr. Castigo corpus meum & in seruitutem redigo. Tertio
prosteruendo dyabolum per veram fidem & meditando q; dānati
erimus si in peccato moriamur. Qui autem vult veraciter pecca-
tum vitare debet continuo aliquid boni facere & nūq; ociofus esse
quia dicit Hieronimus, otium est principium temptationis: & po-
nitur de consecratione. di. v. in. c. nunc. Item pro evitanda tempta-
tione debemus considerare q; deus est vbique & omnia videt semp
peccata puniens q;uis etiam sint occulta: quia nihil est tam occul-
tum quod non reueletur: luce octavo & duodecimo. Insuper confi-
deremus bona a deo nobis data: et principaliter passionem eius
quam pro nobis sustulit: qui christum offendit iterum eum cru-
cifigit. Respicimus etiam opera sanctorum nobis data in exem-
plum: attendentes gaudia eorum que data est eis s; meritum: et
multa que sustinent peccatores post mortem, consideremus re-
demptionem anime nostre factam in christi sanguine: et caueam;
ferocem culpe mortalis: penam & veredundiam: et quomodo pro
parua delectatione datur pena eterna. Infinita enim mala prouen-
iunt ex peccato: quoniam nulla noceret aduersitas: nisi domina-
retur iniquitas. nihil est ergo quod tam nocet homini sicut pecca-
tum. Pensamus q; necesse est mori: & multi moriuntur subito & sine
confessione: sic nescimus quādo aut quomodo moriemur. Post
mortem vero expectamus iudicium dei: in quo omnia delicta pu-
nientur. in inferno enim sunt mirabilia & infinite pene corporales
& spirituales, similiter sunt vincula fortissima que nullus poterit
dissolvere. Prouideamus ergo ne paradisum perdamus propter
bonum transitorium. laudemus etiam deum ne perdamus e; amo-
rem. Studemus sacram scripturam, sequamur sanctos viros: &
fugiamus malos, contineamus omnes sensus nostros: et domes-
mus carnē nostrā comedēdo & bibēdo sobrie: fugiēdo occasionem
mali: sicut & locus aptus ad faciēdo malus, rogemus deū & vir-
guem matrem eius: & sic peccata vitabim;: & hostes nostros supe-
rabitim;. Aduertendum tamen est q; temptatio non est peccatum

nisi interueniat consensus voluntatis: & sic hostis dyabolicus est
debilis: qui non vincit nisi volente. voluntas enim rōnalis cogit nō
potest sic omne peccatū est voluntariū: aliter nō puniret de; pec-
catum vt habet in c. vasis tre. xij. q. iij. Excitari tū potest volun-
tas a tēptatione: sed nō vincit: quare peccator est inculpabilis. Lō
pefcere igitur debem; voluntate malā: ne mereamur penā eternam
pro peccato debitā: sed habeam; vitā eternā in qua ē leticia semp
terna. Si conamur vincere tēptationes statim adell nobis adiutor
deus: q; fidelis ē & nō permittit nos tēptari vltra id qd possumus

Con. | hostis | i. inimic; | hominis ē triplex. | s. sup. | demō. | i. bya-
bolus | caro: & mundus. non faueas | i. obedias | istis hostib; | vt
sis mūdus a crimine. demō agit. | i. facit vt sup. | i. iudic; | i. sup-
bus | mūdus facit cupidū. | i. auarū | caro | facit hominē | fedum. | i.
feticidum | caueas vt nō tēpteris | s; vt nō decipiaris. vitices mūdū
spērnēdo | s; sup. & vitices | carnē repugnēdo | s; prosterne. | i. pro-
| tēptant altute. | i. subnlute | ne | pro vt & nō: vt | non cures vitare
| i. te prudēter meditrādo frequētē. | i. sepe | q; | i. | i. eris dānatus si
monaris in peccato. fac aliquid vt deutes. | i. fugias | mala | i. pec-
cata | vt vitas ocia. age. | i. fac | nunc | aliquid sup. | oia nunc. | i. alt
quando | lege nunc. nulla bona fit vaga. | i. vacua | obsta. | i. resiste
| i. principis | malis | q; hostis vincitur tū cito. tēptatio quiescit ra-
ro qsi crescit nimis. Cerne deum qui speculatur. | i. vid; | te semper
esse vbique. | i. in omni loco | qui. | i. bonus | celat vir. | i. raro | mala. | i.
peccata | sed ipe punit ea & reuelat ipsa. nil. i. nihil ē tam tectū. | i. ab
scōditū quin sit reperat; q;is. | i. aliq; reus. | i. pctō. ē d; susus postea
est retrusus. | i. in carcerat; sepe. postea in spice. | i. respice quāta bōa
dn̄s tribuit tibi. respice bene maxime. | i. scipe morte xpi fonte; ne
pro vt & nō: vt nō sis ingratus cōmitedo. | i. perpetrādo sibi reat;
| i. peccata crucifigis iterus xpm cū deliquis. | i. peccas male. in spi-
ce exempla sanctor. & in spice necnon. | i. etas exēpla reorū. | i. pctōib;
gaudia dantur iustis p meritis. mala dātur iniquis. | i. peccatorib;
in spicias animas tuā sup. redēptam sic vt dicitū est morte xpi ac p
cōmissam tibi. | i. traditā custodiēdas. cur. | i. quare destruis ipsas cri-
mine. | i. prospice feroces culpe: q; pro & penas & pudōrē. | i. veredund-
iam. pena datur longa: sed delectatio datur curta id est breuis cer-
ne id est respice quot damna et quanta peccatum dat tibi. nulla id
est nulle ree quecum id est possunt tantum ledere et quantum crimi-
na. cerne diem mortis que pulsat fonte ad postea. Memento sepe

quot & quāti viri moriuntur subito. tu homo sup. | scis q̄ obibis
 .i. morieris | nec sis vbi quomodo quando. Penā indicis quo: in
 quo nō | pro non | quā: aliquid | non remanebit inultum | .i. in
 punitum | cerne | .i. respice | penas graues baratri | .i. inferni | q̄ | p
 et | cathenas fortes. cur | .i. quare | ne | pro non | perdas donus
 celi turbine | .i. volubilitate | teli | .i. iaculi | Tu lauda dominus: ne
 pro vt z non: vt non | perdas amorem eius: quoq̄ | .i. ceret | stūdiū
 um sacre scripture sic cure | .i. sollicitudini | tibi. vitabis sic mala: q̄
 pro z | sociabis mentem tuam. lectare | .i. sequere semper sanctos.
 Noli sociare prauos. fatagas id est coneris | frenare sensus | tuos
 sup. | q̄ | pro z | domare carnem. Sis sobrius iumendo vinus z co
 medendo: z fuge loca prompta malis: ne | pro vt z non: vt nō | sis
 pernicia | is | .i. malus | nam | pro quia. q̄ | locus promptus | .i. apt
 | malus facit fatuare | .i. fatue agere | vitabis crimina: q̄ | pro z | su
 perabis tuos hostes seruando bene hec z rogando xpm cum ma
 tre: tamen nemo | .i. nullus homo | credat q̄ temptatio ledat eus si
 non consentit animo. z q̄ sentit tunc bene hostis est debilis: quia
 nullum | pro non z vllum: q̄ | non vincit vllum. .i. aliquem. ni. i. nisi
 velit. peccatum non est nisi sit patratum. i. factum per velle. i. volū
 tate. velle. i. voluntas nequit. i. non potest cogi: quāuis queat id est
 possit puniri. i. incitari ad mala. ratio non excusatur cum quis si
 peratur. ergo tu compescens. i. refrenans tuum velle: pelle. i. repel
 le crimina vt careas pena eterna: z vt leteris in ede. i. in domo sus
 perna. i. celesti: z hoc te conante bene et domino auxiliante simul.

Capitulū quartū d̄ septē sacramētis.
Contra pctā deus instituit sacramenta
Per que delentur om̄issa: futura cauentur
Gratia confertur: z sic vita bona refertur
Percipe mente pia septē fidei sacramenta
Nā male d̄linquit qui nō digne sacra sumit

Hoc est quartum huius libri capitulum: in quo tractat actor d̄
 sacramentis. et primo in generali. secundo vero in speciali. Prmo
 enim docet quare fuerunt instituta. secundo enim docet quot sunt
 z que sunt eorum nomina. Et vltimo de vno quoq̄ in speciali. In
 prima igitur parte dicit q̄ contra peccata dñi ordinauit sacramen

ta. nam sacramenta delent culpam preteriti peccati: z virtutem illi
 buunt presentibus et futuris resistendi. nam in eis sacramentis
 datur gratia sacramentalis per quā quis est aptior z fortior ad re
 siliendum temptacionibus. Quare quilibet xpianus debet bona z
 deuota voluntate suscipere septem sacramenta: quoniam qui rect
 pit indigne sacramenta grauer delinquit. Est autem sacramentū
 s̄ magistrum in quarto et s̄ doctores in eodem. Sacramentum
 est inuisibile gratie visibilis forma cuius similitudinem gerit et
 causa exiit. Et per hoc differt sacramentum noue legis a sacramē
 to veteris legis: q̄ non est causa illius cuius similitudinem gerit.
 Aduertendum q̄ sicut sunt septem sacramenta capitalia peccata sunt sep
 tem sacramēta a xpo in noua lege euangelica instituta contra hu
 iusmodi peccata. De institutione autem vniuscuiusq̄ sacramenti
 vide in manipulo curatorum: z ibi ad longum reperies. Contrue
 Deus instituit. i. ordinauit sacramenta contra peccata: per que sa
 cramenta peccata cōmissa in preterito delentur: z futura cauentur
 id est vitantur. Gratia spirit̄ sancti confertur. i. datur per sacramē
 ta z bona vita refertur. i. reponitur sic. O xpiane percipe. i. accipe
 septem sacramenta fidei pia. i. deuota. nam pro quo: q̄ ille qui nō su
 mit digne sacra. i. sacramenta delinquit male. i. peccat. Et nota q̄
 licet omnia sacramenta non sint d̄ necessitate salutis: veritamen
 cum quis ea contempneret mortaliter peccaret ex cōtemptu: vt pa
 tet de sacramento confirmationis etc.

De sacramētis ecclesie

Baptizor firmor z peniteor cibor vngor
Ordine promoueor: gratis cū iuge iugor
Ordo thorus velle sumitur quinq̄ necesse
Ordinat z firmat p̄sul dat quinq̄ sacerdos
Ordo baptismus cōfirmatio non iterantur
Letera sūpta semel sacramēta valēt iterari

Dec est. i. huius capituli pars: in qua enumerat actor sacramē
 ta et docet quis sit eorum debitus minister. finaliter docet que sa
 cramenta possunt iterari z que non. Dicit igitur sic: q̄ baptismus
 confirmatio penitentia seu confessio eucharistia extrema vinctio
 ordo z matrimonium sunt septem ecclesie sacramenta. De quousq̄

numero duo sunt voluntaria. scz ordo et matrimonium. alia vero
 quinqz suscipiuntur de necessitate. Insuper solus episcopus cum
 superioribus prelatiis confert sacramentus ordinis z confirmatio-
 nis. alia vero sacramenta rite conferunt sacerdotes. sacramentus
 autem ordinis baptismi z confirmationis tantum semel debet co-
 ferri: quia non sunt reiterabilia. cetera vero possunt pluries con-
 ferri eidem s^o ecclesie ordinationem. Quare autem aliqua iteran-
 tur: alia vero non hoc ideo est: quia aliqua impungunt caracterem
 indelebilem qui semper manet in anima recipientis: Alia vero nō
 impungunt caracterem: ideo reiterabilia sunt. *Construe.* Ego
 sup. [baptisoz firmoz]. i. confirmoz] z peniteoz]. i. confiteoz] ciboz].
 i. sumo cibum eucharistic[is] yngoz]. i. suscipio extremam unctione[m]
 [promoueo] ordine [sacro] gratias] z iungo cum coniuge. ordo]. i.
 sacramentum ordinis. z [thous]. i. sacramentum matrimonij] su-
 muntur velle]. i. voluntate. Alia sup. [quinqz] [sacramenta] [sumun-
 tur] necesse]. i. necessitate] presul]. i. episcopus] [ordinat]. i. confert
 sacramentum ordinis] z firmat]. i. confert sacramentus confirma-
 tionis] Sacerdos dat] alias sup. [quinqz] ordo baptismus]. z [co-
 firmatio non iterantur]. i. non suscipiuntur pluries] Cetera sacra-
 menta sumpta semel] valent]. i. possunt] iterari]. i. iterum suscipi.

**De forma baptismi z eius materia:
 z de consequētibz ad ipsum.**

Est aqua materia baptismi: vba qz forma

Ac baptifantis mentio debet adesse.

Baptismi fructus est pena remissio culpe
 Gratia cofertur: z pena remittitur omnis.

Dec est tertia pars huius capituli: in qua tractat actor de for-
 ma z materia baptismi z de quibusdam consequentibus ad ipsum
 dicens: qz materia baptismi est aqua: et verba sunt forma ei⁹. De-
 bet in super baptifantis intentio esse: vt inēdat baptifare. Efficet
 vero ipsius baptismi est remissio omnium peccatorum et collatio
 gratie: z remissio totius pene debite pro peccato. *Con.* [Z] quia
 est materia baptismi: qz [pro et] [verba] sunt sup. [forma: ac] [pro et]
 [intentio baptifantis. debet adesse]. i. presens esse] plena remissio
 culpe est fructus baptismi. Gratia confertur]. i. datur in baptismo
 et omnis pena remittitur.]

De sacramēto cōfirmationis.

**Presul fons crisma firmat intentio verba
 Gratia donatur: cōstans ad bella paratur
 Qui tenet in fōte vel vinctū crismate fronte
 Efficitur talis pater eius spiritualis.**

Dec est quarta huius capituli pars: in qua tratat actor de sa-
 cramento confirmationis dicens: qz episcopus confert hoc sacra-
 mentum solus cum superioribus prelatiis et non inferioribus. In
 primitiua tamen ecclesia simplices sacerdotes conferbant sacra-
 mentum confirmationis: vt dicitur in. c. quanto de consuetudine.
 in antiquis. Duus autes sacramenti crisma sacrum z verba sunt
 forma. z vltra requiritur intentio episcopi confirmātis. In eo etiā
 sacramento confertur gratia: z datur constantia et robor fidei ad
 resistendum temptationibus. Et ille qui tenet aliquem in sacra-
 mento confirmationis efficitur eius pater spiritualis sicut in baptis-
 mo: vt dicitur in. c. per cathedram li. vj. Et no. qz confirmatio est
 consignatio facta eius crismate in fronte baptifati ab episcopo cū
 certa verborum forma ad audacter confitendum nomen christi.

Construe Presul]. i. episcopus] firmat]. i. confirmat] fons crisma
 intentio z verba etiam formant]. i. faciunt sacramentum confir-
 mationis] [gratia constans]. i. firma] donatur z paratur ad bel-
 la] ille supplē] qui tenet alius in fonte] baptifatis] v[el] ille] qui te-
 net vinctum fronte crismate: talis efficitur pater eius spiritualis.

De penitētia z eius speciebus.

**Cōtra peccatū gūe post baptismā patratū
 Extitit inuentum sacre pene sacramentum
 Conteroz in corde mala: cōfiteoz simul ore
 Emendans opere deus indulget mihi vere
 Penitet atqz dolet z crimina dicere spōdet
 Aultqz satisfacere cōtritus iniqua cauere
 Crimina cōmemora cūcta tua flebilis ora.**

Dec est. v. pars huius capi. in qua tractat actor de penitētia z
 ei⁹ speciebz. d. qz sacramētū pnie fuit institutū ad delēndū pctm cō-
 missū post baptismū. Ad verā autē pniām requirūt ista qz sequitur

et primo cordis contritio: oris confessio: et operis emendatio. et tunc deus dimittit peccatum quod penitens dolet commississe: quando promittit confiteri satisfacere et cauere a peccato. sicut etiam comes morando ea cuncta simul et singularia: et deum orat ut sibi indulget at. Unde penitentia est quedam dolentis vindicta puniens in se quod dolet commississe. De huiusmodi sacramento videat ad plenus de penitentia prima secunda et tertia usque ad septimam. Construe [sacramentum sacre pene]. i. penitentie [erat]. i. fuit inuentus contra graue peccatum [patratum]. i. factus [post baptismum]. ego emendans opere conteror [i. sum contritus] in corde. confiteor simul mala ora [et] deus indulget vere miseri [homini] sup. [contritus penitet]: atque [pro] et dolet: et spondet [id est] promittit dicere crimina: quod pro et vult satisfacere et cauere inique [crimina. tu] flebitis com[m]emora cuncta tua crimina [et] ora deum sup.

De professione eligendo et de conditionibus professionis
Elige prudentem te soluere iure potentem
Crimina diminuat confessio cuncta reuelet
Uni presbitero nullum graue sponte tacendo
Integra: festina: simplex: rubicunda
Vera: libens: clara: discreta frequens sit amara
Accusans propria: parens confessio fida.

Hec est sexta huius capituli pars: in qua tractat actor de professione eligendo: et de conditionibus professionis dicens: quod eligere debemus confessorem prudentem qui possit discernere inter lepra et lepram: qui habeat a iure potestatem absoluendi: sicut est ille qui habet plebem sibi commissam in quas habet iurisdictionem soluendi et ligandi et qui nullo iuris vinculo arceatur ne talem possit exercere iurisdictionem. de hac materia satis ample habetur de pe. et re. in antiquis per totum: et ibi vide. Confessio etiam diminuit penam peccatorum que debet fieri soli sacerdoti de omnibus peccatis simul nihil omitendo: quia vera confessio debet esse integra: non diuisa per partes. debet esse festina et non nimis tarda. debet esse simplex hoc est sine plica seu sine fallacia duplicitatis. debet esse humilis non superba. debet esse verecunda vera et voluntaria clara: manifesta discreta: distincta: frequens et cum amaritudine

et displicentia. debet etiam esse accusatrix solius confitentis: non excusatrix. debet fieri de proprijs peccatis ipsius confitentis. debet esse obediens: ut scilicet penitens sit paratus obedire confessorum in penitentia facienda. et etiam debet esse fidelis: ut scilicet confitens credat potestatem ecclesie a deo datam fuisse ministris ecclesie. De huiusmodi conditionibus tractatur de pe. di. i. ij. ij. etiam: et maxime in c. quem penitet di. i. Con. tu sup. elige confessorem prudentem potentem te soluere. i. absoluere iure. confessio diminuit crimina et reuelet cuncta crimina vni presbitero. nullum pro non et vllum: non tacendo vllum graue crimen. confessio sup. sit integra: festina: simplex: humilis: rubicunda id est verecunda vera: libens: i. voluntaria clara: discreta: frequens et sit amara. i. dolosa accusans propria parens. i. obediens: et fida id est fidelis.

De modo confitendi et circumstantijs
aggravantibus peccatum
At reminiscaris hoc ordine confitearis
Dic de peccatis mortalibus et speciebus
Dic de mandatis domni per te violatis
De male receptis dicas etiam sacramentis.
Dic si contempsisti virtutes vel caruisti.
De septem factis pietatis dic malefactis.
Dic sensus qui non cetera membra relinquit.
Dic bene quecumque mala feceris ac vbi cumque.
In factis dictis consensu siue relictis.
Que non dixisti: dudum dic si recidisti
Dic graue peccatum per te dudum recitatum
Res circumstantes dicas peccata grauantes:
Saltez mutates dicensque noui generates.
Ista grauant vicij: dignus: stat: et recidiu

Cōditio: numerus: locus: ordo: scia: tempus
Lopia: cā: mora: modus: etas: lucta: pusilla.

Dec est septima pars huius capituli. in qua tractat actor de modo confitendi et de circumstantiis aggravantibus peccatus dicitur et si quis velit bene confiteri et peccatorum suorum omnium habere memoriam: debet confitendo servare hunc ordinem ut primo dicat septem peccata mortalia et eorum modos et species. deinde dicat de preceptis dei si ea non bene compleverit. postea vero de sacramentis indebite vel irreverenter susceptis. Item dicat si contempsit virtutes: vel si eas non habuit quas habere potuit et debuit. dicat etiam de septem operibus misericordie si ea non complerit. et deinde dicat omnia sua malefacta. et de quinq; sensibus et alijs membris et loca ubi peccavit faciendo dicens confitendo et omittendo. Item dicat si pluries cecidit in aliquod peccatum a tempore confessionis. Et generaliter debet quis dicere omnes circumstantias que aggravant peccatum vel mutant ipsum in altam novam speciem peccati forte graviozem priore. Ea autem que aggravant peccatum sunt dignitas peccantis: numerus confessionis: quod pluries peccavit sic. locus in quo peccavit sic: et locus benedictionis vel sacer vel alias. ordo. cum quis peccat die solenni vel penitentiali. copia. quando plurimum peccat. causa. quando sine occasione vel temptatione. modus peccandi. et naturaliter vel contra naturam. etas. quando quis habet etatem discretionis seu plenum animi iudicium. lucta. quando quis non resistit sed statim consentit delectationi et temptationi. pusilla quando quis est debilis ad resistendum forte et culpa eius: veluti propter longam peccandi consuetudinem et carnis fragilitatem. Constitue. et sup. [confitearis hoc ordine] qui sequitur [vel remissionis] peccatorum. [de omnibus mortalibus speciebus eorum. dic de mandatis]. i. preceptis [domini violatorum per te. dicat etiam de sacramentis receptis male] per te sup. [Dic si contempsisti virtutes vel si carnali eis] [dic de septem factis]. i. operibus pietatis. i. misericordie factis male] per te sup. [dic quinq; sensus] exterioros sup. [non relinque te] [ra membra. dic bene quecuq; mala feceris: ac] pro et] ubi cuq; [id est in quo loco] in factis [in] dictis [in] consensu: siuc] pro vel vel relictis. i. omissis rebus quas debuisti facere supple. [dic] [scia] sup. [que non dixisti dudum] hoc est dui] dic si recidisti. i. iterum cecidisti [in] aliquod] peccatum grave recitatum. i. confessus] per te dudum. i. prius [dicas res circumstantes]. id est circumstantias

[gravantes]. i. graviora facientes] peccata] dicas] [saltem] circumstantias] mutantes crimen quo ad speciem eius: quod] pro et] generantes novum crimen] [ista que sequuntur] gravant. i. aggravant] [vicium]. i. peccatum. i. dignitas] status] [i. conditio et] [recidivum]. i. casus frequens] conditio id est nobilitatis vel plebeitatis] causa] propter quam committit peccatum] mora temporis] qua quis manet in peccato] modus committendi peccatum] etas. lucta id est pugna resistendi vel non] pusilla. i. debilitas fragilitatis] numerus quo quis pluries peccat] locus] facer vel propheta] ordo si quis est ordinatus vel non. scia] cuius quis est sciens non ignorans. tempus solennitatis vel feriarum. copia id est multitudo plurimum peccatorum.

De conditionibus boni confessoris
Cōfessor blandus: prudens: verax: pius: equus
Horatius: tacitus: terret: punit: mala solvit
Postea sit querit: ut celet crimen aliis.

Dec est. viij. huius capituli. pars: in qua tractatur de conditionibus boni confessoris. dicitur quod confessor debet esse blandus: prudens: verax: misericors: et equus hoc est plenus iusticia et equitate: et debet in terrogare consistentem de peccatis suis. postea debet inferre timorem de commissis. debet etiam punire per penitentiam salutare et ab omnibus peccatis absolovere si habet potestatem. in sup. debet maxime terret esse: et nisi renelare peccata confessa: quod si fecerit deponitur: et perpetuo peregrinatur pergit ut in c. cois de penitentis et remissionibus De hac materia vide beatus thomas in. iij. di. xij. q. ij. argumeto. i. et q. i. de conditionibus boni confessoris et de interrogacionibus per eum facere deus cum autoritatibus sacre scripture: vide plene in manipulo curatorium. Con. confessor blandus. i. suavis. prudens: verax: pius: et equus ut iudei sup. i. confessor horatius. i. amonet penitentem et interrogat punit mala. i. imponit penitentiam: vel facit eam infirmam per malefacta solvit. i. absoluit confessor sit postea tacitus: ut celet crimine alii. i. alteri

De modo inungendi penitentias.
Contra peccata detur contraria pena
Supplicet elatus: maceretur luxuriosus
Propria det cupidus: ieiunet sepe gulosus

Inuidus dicitur: iratus corde remittat
Ludiat officia peregrinans accidiosus
Cuius restituat si possit perniciosus
Reddere si neqat: saltē sit prompta volūtas

Dec est nona huius capi. pars: in qua tractat actor de modo in iungendi penitentiam dicens q̄ p̄na peccato contraria debet inungi penitenti q̄ omne victim habet virtutem sibi cōtrariam: vt sus perbo debet inungi q̄ sit humilis. luxurioso q̄ sit castus et carne maceratus. cupidus q̄ det elemosinas de proprio. gulosus q̄ teinuet inuidio q̄ letetur de bono proximi. iracundo q̄ habeat patientiam parcendo proximo si eum offendit. pigro q̄ audiat diuinum officium z diligenter peregrinetur. furi seu latroni q̄ aliena restituat si potest z si non potest saltem voluntatem restituendi habeat cū poterit. Nota tamen q̄ omnis penitentia hodie est arbitraria vt dicitur. xvij. q. vij. in. c. tempora. z de pe. di. i. c. mensuram. z d̄ pe. z re. c. significauit. z c. deus qui. Con. [pena cōtraria datur contra peccata. elatus]. i. superbus [supplicet]. i. humiliet se. [luxuriosus maceretur]. i. fiat macer afflictione carnis [cupidus]. i. auar⁹ [det propria. gulosus teinuet sepe. inuidus tundat]. i. percutiat [os] suum [iratus]. i. qui habet iram [remittat]. i. dimittat [corde. accidiosus audiat officia diuina. peregrinans]. i. peregrinando [perniciosus]. i. latro vsurarius: raptor vel symoniacus [restituat cuius]. i. cuiusq̄ teneri saltē volūtas sit p̄opta]. i. p̄ata si neqat reddere.

De illis qui tenentur ad restitutiones.
Jur vsurator: vrens: symon: quoq; raptor
In re deceptor: alienorumq; reparator
Rector dilapidās q̄ dūis dānū male donās
Reddere si qd habēt vlt amore dei dāt d̄bēt
Iuxta consiliū cōfessorum sapientum]
Abādās: p̄silians: socians: adiutor: adulās
Relās: participās: defendēs atq; receptās
Quilibz z fautor reddat nisi redderet actor

Dec est decima huius capi. pars: in qua actor tractat de his qui tenentur ad restitutionem. d. q̄ latro vsurarius z qui comburit ecclesiam vel alium locum: symoniacus z raptor alienorum bonorū et quicunq; maliciose alium decipit in permutatione rerum: qui aliquid inuenit. z prelatus ecclesie qui dilacerat eius bona vel qui tradit vbi non debet: tales debent ecclesiam reddere in dampnum: si aliquid de proprio habeant: vel dare debent pauperibus h̄s cōsiliū sapientis confessoris z potius h̄s eorum conscientias rectā Et generaliter quicunq; mandat aliquid alienum capi: vel qui cōsiliū dat: seu qui sociat: z qui auxilium prebet z adulatur prebēdo fauorem: qui celat malefactorum cum eis in malo participat: qui eos defendit z in domo recipit: omnes isti tenentur restituere h̄s arbitrium conscientie z iudicium confessoris seu ecclesie: et h̄s iuris auctoritatem: de qua habetur in singulis titulis qui in hoc textu continentur: vt titulo de furtis in antiquis. Instructa. z. ff. si militet de vsuris zc. vide super hoc iura loquenda ad plenum.

Construe [fur: vsurator: vrens seu comburens: symon]. i. symoniacus [quoq; p̄ro z] [raptor]. i. qui aliena rapit [ceptor: in re] [q; p̄ro z] [reparator alienorum: rector ecclesie supple] [dilapidans] seu dilahens bona quorum habet administrationem: et [donas male quoduis donum debent reddere si habent quid]. i. aliquid. vel [debent dare amore dei iuxta]. i. h̄s [confiliū confessorum sapientis. mandans] aliquid mali fieri sup. [consilians]. i. dans cōsiliū [socians]. i. dans societatem [adiutor]. i. dans auxiliū [adulans]. i. blandiens [celans]. i. qui celat furtum [participans]. id ē qui partem capit [defendens]. i. sustinens [atq; p̄ro z] [receptans]. i. recipiens furem vel rem furtiuam. z [quilibet fautor]. i. qui cūq; fauet debent restituere: nisi actor principalis restituat. Et q̄ multi p̄ter est modus satisfaciendi h̄s modum delinquendi: ideo difficultus est materia satisfactionis. est tamen de necessitate salutis: eo q̄ est actus iusticie cōmutatiue que est alteri reddere quod suum est: vt instituta z. ff. de iusticia z iure.

De casibz remittēdis ad superiorem.
His quibus est pena solennis precipiēda
Eximine permagno toti ville publicato]
Quilibet artatus anathemate siue ligatus
Et qui sunt ausi missas celebrare ligati

**Clericus ex culpa confessio anormala facta
Ignem succédēs ad dādum dāna perurēs
Debent pontifici communi iure remitti
At dictos soluat ad maiorem ve remittat**

Dec est. xj. huius capi. pars: in qua tractat actor de casibus re
mittendis ad superiorem. d. q. ille remittendus est ad superiorem:
qui tale crimen commisit q. et imponenda est solennis penitentia
propter gravitatem sceleris totum orbem cōmouentis: vt in. c. casus
cedentibus. de excessibus prelatorum: r. rrvj. q. vj. c. i. de pe. r. re.
c. consultum. Item cum vult clericus siue laicus excommunicatus a
iure vel episcopo sibi reservante absolutionem. Item clericus qui
celebravit excommunicatus: quicūq. graue seu enorme commisit
peccatum: r. qui ponit ignem ad succendendum loca aliqua prop-
ter damnum: r. tales remittuntur adhuc ad superiorem s. casus
circūstantiam. Casus autē episcopales cōmuniter enumerati sunt
sexdecim in his versibus contenti. Qui facit incestum deflorans
aut homicida. transgressor voti: periurus foris legus. Sacrilegus:
patrum percussor et sodomita. Et mentita fides faciens incendia
pulis. Oppressor blasphemus hereticus omnis adulter. Clericum
percutiens h. y. adeant iherusalem. Constitue [his quibus pena.] i. i.
penitentia [solennis est precipienda.] i. i. precepto iniungenda [pro
magno crimine publicato toti velle. quibus artatus.] i. i. ligatus [ana
themate] r. sacerdotes sup. [qui sunt aucti celebrare missas ligati]
id est excommunicati [clericus confessus facta anormala] id est pec-
cata graua ex culpa sua sup. [succedens] id est accendens [ignē
perurens] id est comburens [ad dandum mala debent remitti iure
cōmuni: vt episcopus soluat.] i. i. absoluat [dictos.] i. i. supra dictos
[v. p. pro vel: vel] remittat ad maiorem]

**Quādo confessio est iteranda.
Si sit ignorans confessor vel sine posse
Siue fatēs tacuit aliquod mortale scienter
Aut anathema celās sic solui iure nequibit
Oblitus pene non facite iam sibi iusse
Et dudum facta confessio sit iteranda.**

Dec est. xij. huius capituli pars: in qua docet actor quando cō-
fessio est iteranda. d. q. quando confessor est ignorans r. nescit dis-
cernere casus reseruos r. non reseruos. similiter quando non
habet potestatem absoluenti. r. quando confitens non dicit om-
nia sua peccata: sed aliquid peccatum scienter retinet. quando ē ex-
cōmunicatus et non reuelat excommunicaciones confessori tunc nō
absoluitur ab eo. pariter si oblitiscitur aut non complet peniten-
tiam sibi prius iniunctam. Sunt etiam alij casus qui ponuntur in
manipulo curatorum vide igitur tibi. Constitue si confessor fue-
rit ignorans vel sine posse confessio sit iteranda: siue [pro vel: vel
] fatens.] i. i. confitens] tacuit scienter aliquod peccatum mortale:
aut [pro vel: vel] celans anathema.] i. i. excommunicacionem maiorem
talis sup. [nequibit.] i. i. non poterit [solui.] id est absolui] sic iure] r.
peccato:] oblitus pene.] i. i. penitentia] non facite [et] iusse iam prius
sibi] r. confessio facta dudum] sitis casibus] sit iteranda]

**Quomodo penitētia iniuncta non
ē dimittēda sed bene faciēda.
Postea fac digne penam patiēdo benigne
Nā male delinquit qui penā spēte reliquit:
Nemo satisfacere poterit de crimine vere
Stās in mortali peccato tunc aliquali-
Iussa tamē pena: quāuis nō sit tibi plena.
Nō est linquēda: pro crimine sed faciēda.
Nā faciēns iustus: referes p hoc tibi fructū
Dē malū punit de: dē bonū quoq. reddit.**

Dec est. xij. huius capi. pars: in qua docet actor quomodo pen-
nitentia iniuncta est faciēda bene r. deuote nec debet omitti alias
peccaret cōfessus. Debemus ergo facere penitentia digne in statu
gracie r. sine peccato. Etiam pati debemus patienter penam quā
sustinemus in penitentia. ille enim qui dimittit propria voluntate
suā penitentia grauius peccat r. qui in pctō mortali eā facit: nec
potest satisfacere nisi sit in statu grē. verūm nō debet propterea di-
mitti pnia sed ppleri debet: quā aliquatenus vult r. fructuosa: cuius
sit de genere bonorum r. nullum remanet bonum irremuneratum

sicut nec malum impunitum. Penitentia tamen s^o bonaventuras
potest tripliciter a voluntate acceptari. Primo a voluntate impes-
sante: sicut est penitentia sacramentalis libere facta a voluntate
acceptante: vt est penitentia maritum. Tertio a voluntate tolle-
rante: vt est penitentia essentium in purgatorio. Construe. Tu
sup. | fac postea digna penam. | .i. penitentiam | patiendo. | .i. sustine
do | benignam. nam | pro q: | quia ille | qui relinquit sponte | .i. sine ca
| penam. | .i. penitentiam | delinquit. | .i. peccat | male. nemo stans in
aliquali mortali peccato poterit tunc satisfacere vere de crimine.
tamen pena. | .i. penitentia | iuste. | .i. data | non est linguenda pro cri-
mine. | .i. propter crimen | sed est facienda: Quis non sit bene plena
| .i. perfecta | nam | pro q: | quia | tu faciens iustum. | .i. preceptum co-
selsotis | referes. | .i. reportabis | tibi fructum per hoc. deus punit
omne malum: q^o | pro ei | reddat omne bonum.

Ad quid valēt opa facta i p̄cto mortali.
Omnia que fiūt cuz mortali bona profunt:
Nā mūdi bōa dāt: ⁊ dōmonis arma ffrenāt:
Abētes illustrant: citius tormēta minozant:
Ad maioza bona dant vsuq; faciēda:
Nō tamē eternā possunt acquirere vitam:
Nec tamen purgātur hoies: nec viuificātur
Sed bona que fiūt post mortificata fūiūt.

Dec est quartadecima huius capituli pars: in qua docet actor
ad quid valeant opera facta in peccato mortali dicēs: q^o bona ope-
ra que fiunt in mortali peccato valent ad augmentationem bono-
rum temporalium: ⁊ diminuunt vim temptationis dyabolice. illu-
minant mentem peccatoris: vt cognoscat statum sue miserie ⁊ pe-
nitentiam agat. diminuunt etiam penam eternam quantum ad as-
peritatem: ⁊ faciunt eam tollerabiliozem. Insuper prouocant ad
maioza bona faciēda: non tamen valent ad acquirēdum vitam
eternā. Per illa enī bona homines nō purgantur a vicijs nec viuifi-
cantur ad gratiam: quia fiunt opera mortua: sed bona que fiunt
postea destructa huiusmodi culpa priore cum alijs bonis profunt
piora enim que fuerunt mortificata per gratiam viuificantur: vt
dicitur in canone dicens opera mortua: de pe. di. iij. Cuius verba

sunt hec dicens opera mortua priora bona significat apostolus: q^o
per sequens peccatum erant mortua: quia hī peccando priora bo-
na irrita fecerunt. hec sicut peccando fiunt irrita: ita per penitē-
ciam reuiuiscunt: ⁊ ad meritum eterne vite ⁊ beatitudinis singula
prodesse incipiunt. Construe | omnia bona que fiunt cum | pecca-
to | mortali | pro sunt. nam | pro q: | quia | dant bona mundi: ⁊ refre-
nāt aram demonis. illustrant citius mentes. minozant tormenta.
dant vsum ad faciēda maioza bona: tamen non possunt acquirere
viam eternam: nec | pro ⁊ ⁊ non: et | homines non purgantur. | p
ei | nec viuificantur. | quo ad gratiam | quo | sed bona que fuerunt
mortificata reuiuunt | post | sed adueniente gratia ⁊ mediante peni-
tencia. De hac materia habetur in. c. fi. de pe. di. iij. et similiter in
c. si refugientes. Et per totam quartam distinctionem.

De sacramēto altaris ⁊ eius institutione
In cena summū cristus instituit sacramētū
Sub panis specie cum discipulis tribuit se
Ac specie vini dicēs hoc sumite cuncti
Missā celebratur vt mors cristi recolatur
At deus oretur specialius ⁊ veneretur
At confortemur ⁊ sacro pane saturemur.

Dec est. xv. huius capi. pars: in qua tractat actor de sacramen-
to altaris ⁊ eius institutione. d. q^o xpus ordinauit summum ⁊ excel-
lentissimum eucharisticum sacramentum quando fecit cenam in bieru-
salem cum discipulis suis: et tradidit seipsum sub specie panis
⁊ vini ⁊ ab illis omnibus sumendum: vt dicitur luce. xxi. ⁊ in me-
moriam mortis xpi celebratur missa: in qua conficitur verum cor-
pus xpi vt in. c. Deus oretur ⁊ etiam veneretur: in qua etiam nos
xpiam roboramur quo ad virtutes et fidem maxime suscipiendo
scz eucharisticum sacramentum. de omnibus per ordines hoc dignissi-
mum sacramentum contingentibus: vide plenissime de conse. di. ij
⁊ de cele. mis. in antiquis. in. c. cum marie. De excellentia hui^o sa-
cramenti ⁊ vnitae eius vide in canone. Reuera mirabile: de cose.
di. ij. Construe | xpus instituit sacramentum summum in cena:
cum | .i. quando | tribuit se discipulis sub specie panis: ac | pro et
| sub specie vini | dicens. o | cuncti sumite hoc. missa celebratur vt

moys xpi recolatur | id est iterum colatur seu honoretur | et ve deus
ocetur et veneret | specialiter ut potoremur et saturemur pane sacro |

Quid significat ornamēta presbiteri.

Dat ornamēta tibi presbiter et documenta
Signat subtunica q̄ mēs debz fore mūda
Desuper astrict⁹ spes d̄ superis dat amict⁹
Vult candor iuste poderis te viuere caste
Signat cinctura tibi q̄ non sit vaga cura
Per manipulū leue contēpnūt mala vite
Stola notat semper cristo viuere decēter
Strigēs cūcta foris notat ifula fed⁹ amor

Dec est. xvj. huius capi. pars: in qua docet actor quid significat
ornamenta presbiteri in missa. d. q̄ alba. i. illa tunica. linea signifi-
cat mētis puritatē. Amictus s̄o qui desuper albam astrictus ponit
tur significat spem celestium et supernarum rerum. Albedo autem
istoz duoz vestimentoz significat vite iusticias et castitatem. Em-
gulum etiam significat q̄ mens nostra nō debet vagari per diuer-
sa secularia desideria: sed debet fixa manere in spe eternoz bono-
rum. Manipulus quippe qui in leua manu ponitur significat con-
tempnū huius vite in qua sunt plura mala. Stola quoq̄ que a
scapulis vsq̄ deorsum pendet significat quomodo debemus ho-
nelle semper deo seruire. Et finaliter infula desuper posita tegens
omnia extrinsecus significat charitatem feruentem quam habere
debemus ad deum per quā debemus facere omnia bona opera et
sustinere aduersa: et penitentiam agere in abscondito. Aduertēdū
tamen q̄ in missa sumuntur septem vestimenta copus sacerdotis
ornamēta computato superlicio: qui tamen non est de necessitate in
simplici sacerdote: secus est in canonico regulari. Et ista. vij. signi-
ficant septem bona sancti spiritus: quibus debet esse sacerdos p̄-
fusus. vnde luce. xxij. c. dicitur. Induuntur virtute spirit⁹ sancti et
alto. Et q̄ debet esse armatus contra septem peccata mortalia. vnde
apulus ad eph. vi. Induite vos armatura dei vbi possit stare aduer-
sus insidias dyaboli. Vel etiaz significat septē vntes. s. tres theo-
logales: et quatuor cardinales: quibus debet esse armatus sacer-
dos. vnde apulus ad Ro. xij. Induamur arma lucis glorie: arma
virtutum: quia non est licitum indui sacco. i. peccato: aulaz regis

scilicet cristi intrare volentem. De significatione horum omnium
vide ample cū autoritatib⁹ allegatis in manipulo curatoz. Con-
o presbiter | ornamēta | misse sup. | dant tibi hec documenta que se-
quuntur sup. | subtunica. s. alba que ponitur sub alijs indumēt
| signat q̄ mens debet fore. i. esse | munda. Amict⁹ astrictus desup
dat spem de superis. i. de celestibus | candor seu lux | poderis. i. al-
be que tangit pedes | vult te viuere iuste et caste. Cinctura. i. cingul-
lum | signat q̄ cura vaga nō debet esse tibi. mala vite presentī sup.
| contēpnuntur per manipulum leue. i. manus finisire | stola no-
tat id est significat | seruire semper decēter cristo. infula strigēs
cuncta foris notat sedus amoris.

Quid significat altare et ea q̄ supponūt.
Designat signū crucē ^{allear} **ara calic⁹ sepulchrū**
Sed panis carnē cristi vinūq̄ cruorem
Sudorem dat aqua: sudaria linea palla ^{corporales}
Verba liber script⁹ que protulit i cruce xps

Dec est septimadecima hui⁹ capituli pars: in qua tractat actor
quid significat altare et ea que superponuntur dicens q̄ altare sig-
nificat signum crucis: et calix significat sepulchrum corporis xpi.
panis autem significat carnem: et vinum significat sanguinem xpi.
aqua s̄o significat sudores quē xps emisit a corpore: et mappa sig-
nificat sudarium xpi. liber autem scriptus significat que xpus in
cruce protulit. De significatione altaris et, quid significet | imbe-
simina habetur plene in rationale diuinorum officiorum super ru-
brica de altare in. c. altare autem in ecclesia. Construe | ara id ē
altare | designat signus crucis: q̄ pro et | calix designat sepulchrū
cristi: sed panis designat carnem cristi: q̄ pro et | vinum designat
cruorem id est sanguinem christi | aqua dat sudorem. palla id est
mappa | linea dat sudaria. liber scriptus dat | verba que christus
protulit in cruce.

De forma et materia misse.
In missa forma sunt verba iesu benedicta
Panis materia cū vino vitis et aqua
Presbiter hec sacrat intentio si tamē extat

Dec est. xvij. huius capituli pars in qua tractat actor de forma
z materia misse. d. q. verba dñi nostri ihesu cristi benedicta sūt for
ma ipsius misse. panis vero vinum z aqua sunt materia. p̄sbit̄
autem cum intentione sua est causa efficiens dum intendit hec cōs̄
secrare. Aduertendum tamen q̄ forma istius eucharistie sacramē
ti est hec. hoc est enim corpus meum. Et obmissis multis opinionib
bus doctorū theologorum de demonstratione huius pronominis
hoc. dicit q̄ demonstrat illud quod continetur sub speciebus panis
z vini z aque quoadcūq; sit illud. vide super hoc doctores in quar
to sententiarum: z in manipulo ponuntur alique rationes eorum.
de materia autem huius sacramenti nullus dubitat. de hoc etiam
habetur in. c. cum marthe. de cele. mis. Quomō z quare aqua in sa
crificio altaris vino miscetur: vide in. c. in calice. de conse. di. ij.
quando de latere xpi exiit aqua vt mundaret peccatores: et san
guis vt redimeret. quare autē de latere: quia vnde culpa inde gra
tia. culpa per feminam: gratiam per xpm. Construe[re] verba ihu
benedicta sunt forsan in missa. panis est materia cum vino vitis z
laqua. p̄sbit̄ sacra[mentum]. i. consecrat[ur]. hec tñ si merito extat[ur]. i. est.

Oratio dū leuatur corp⁹ cristi.

Sacra vidēs ora genib⁹ flexis z adora
Dicens deuote versus hos quos doceo te
Salue saluator mūdi rex atq; creator
Qui de⁹ es z homo nat⁹ de virginis aluo
Te deus exoro supplet et pronus adoro
Ut mihi condones z celi gaudia dones
Necnō defunctis viuīs fidis quoq; cūctis.

Dec est. xix. huius capi. pars: in qua docet actor quā orationes
debemus dicere cum corpus xpi leuatur in missa. d. q. cum videm⁹
hostiam consecratam: hoc est corpus xpi verum: debemus flexis
genibus orantes adorare z dicere deuote hos versus sequentes. I.
Salue saluator mundi rex. Confitendo z credēdo firmiter ibi xpm
esse mundi saluatorem creatorem z regem: qui est deus z homo: na
tus de maria virgine orando suppliciter et adorando pronus. i. in
clinato in terram: vt dignetur nobis xpus donare gaudia celi: ac
etiam omnibus fidelibus viuīs z defunctis. Aduertendum q̄ ea

que ponuntur in hac oratione continentur virtualiter vel formati
ter in articulis fidei qui ponuntur in. c. firmiter credimus: z in simi
bolo. Quicūq; vult zc. Simis vero orationis est deprecatur⁹ mos
re matris ecclesie solum obstat celestia nobis tribui de terrenis
nihil curantes tanq̄ nullius momenti et virtutis. Construe. tu
vidēs sup. sacra ora z adora genibus flexis. d. deuote hos versus
quos doceo te scz sup. [Salue saluator] zc. [Saluator mundi rex
atq; creator salue. Qui es deus z homo natus de aluo. i. d
ventre virginis] [marie sup. d. deus exoro]. i. precor te z ego. [sup
plex]. i. humiliter supplicans] z pronus in terra adoro te: vt condo
nes z dones mihi gaudia celi: necnon]. i. etias] de defunctis fidis]. i.
fidelibus [quoq;] pio et cunctis viuīs fidis.

Oratio dicēda qñ leuatur ei⁹ sanguis.

O sanguis cristi qui fusus amore fuisi
Humani generis nobis precor auxiliieris
Dele peccata da nobis regna beata

Dec est. xx. huius capituli pars: in qua tractat actor de oratione
dicēda quando leuatur sanguis xpi in missa: oratio autem hec ē.
O sanguis xpi: in qua continetur q̄ sanguis dñi nostri ihu xpi effu
sus fuit in ara crucis pio nobis z pio toto humano generi: quare
precamur vt nobis auxilietur delendo peccata nostra: z vt det no
bis regna celestia. De veritate autem carnis z sanguinis xpi in sa
cramento altaris satis habetur in. c. sicut verus. z in. c. corporeus
de conse. di. ij. Con. o. sanguis xpi: qui fuisi fusus amore huma
ni generis fecor auxiliens nobis. dele peccata da regna beata nobis]

Quomō quilibz debet recipere corp⁹ cristi
Quisq; dei sumēs corp⁹ sit ei bene credens
Orans deuotus: sciūnus crimine lotus
Sitq; timorat⁹: nō vlla clauē ligatus
Pransus percipere poterit cogente necesse
Corpore percepto te custodire memento
Nequaq; sacro pellas quid de sacramēto

**Redde deo grates orās det tibi bonitates
Ne sis ingratus caueas quoscūq; reatus.**

Dec est. xxj. huius capituli pars: in qua tractat actor quomodo debet quilibet recipere corpus xpi: et postea se custodire reddendo gratias deo dicens: q; quicumq; recipit corpus xpi debet habere bonam fidem orando deuote ieiunius et sine crimine. etiam cum tu mox reuerentiali debet recipere et sine excommunicatione debet esse Is autem qui p̄mansus est poterit recipere corpus xpi si imminet aliqua virgine necessitas. Recepto autem corpore xpi debet recta piens se valde honeste custodire et cauere ne aliquid de speciebus sacramentalibus mittat foras. Item debet deo gratias agere ne in gratias de tanto beneficio videatur. **Construe.** Quisq; siue quis libet sumens corpus dei sit credens bene ei. Sic orans deuotus ieiunius. nedum eucharistie sacramentum est a ieiunij percipiēdus sed etiam omnia sacramenta: in canone. Sancta. de conse. di. ij. nisi in necessitate vt ibi dicitur. Et sit lotus. i. lautus crimine: q; pro et sit timoratus non sit ligatus vlla id est aliqua clane. homo p̄mansus poterit percipere corp̄ xpi: hoc dico necesse. i. necessitate cogēte. Memento te custodire honeste et pure a peccato cauendo. cor̄ porē xpi percepto id est suscepto. Nequaq; .i. non pellas. i. mittas quid. i. aliquid de sacramento sancto. Tu orans redde grates deo vt ipse det tibi bonitates scilicet virtutes et alia bona necessaria. Caueas quoscunq; reatus seu quicumq; peccata. ne pro vt: et non: vt non sis ingratus. vide ample de dispositione ad receptionē cor̄ poris xpi per apostolum ad corinth. xj. in fine. vide etiam quomodo vorati debent abstinere a cōmitione carnali. et continenter viuere tribus quattuor aut octo diebus in. c. omnis homo. de con. di. secunda.

**De extrema vnctione quomo
do debz fieri: et vbi et ad qd valz.**

**Presbitero debet adultus infirmus inungi
In septē membris: oleo: cruce quoq; vbi
Angitur infirmus: vt maior gratia detur
Sit leuior morbus: et pena minor tollerē**

Dec est vicesima secunda huius capituli pars: in qua docet actor

de extrema vnctione quomodo debeat fieri et ad quid valeat dicitur: q; infirmus qui est adultus et doli capax debet a sacerdote si appareat mortis periculum inungi oleo ad hoc ordinato in septē membris per que potuit egrotans peccare. Membra autem sunt hec. oculi: os: aures: mares: manus: pedes: et renes. Et vngendo in firmum debet in quolibet loco facere signum crucis et dicere hec verba. Per istam sanctam vnctionem: et per suam piissimam misericordiam indulgeat tibi deus quicquid deliquisti per visum: et sic de alijs sensibus. In hac autem vnctione maior confertur gratia infirmo q; prius habere. Item morbus eius fit tollerabilior: et pena minor: sustinetur: de hoc etiam sacramento satis habetur in manupulo curatorum. Quid autem operetur istud sacramentus et que sit propria eius materia. Et si quis vngat infirmum crismate carēs oleo teneat vincto. Et quomodo crisma non est nisi oleum balsamo admixtum: et sic fere eadem est vna. Item virus valeat vincto de oleo non consecrato sicut valet baptismus de aqua non consecrata: vide de conse. di. v. c. primo. et ex. de sacra vncti. c. vnico. Est melius in gloſa capituli presbiteros. xxij. di. **Construe** in firmus adultus debet inungi oleo presbitero. i. a presbitero in septem membris: quoq; pro et infirmus vngitur cum oleo [cruce] et cum [verbis: vt gratia maior detur sibi. et vt morbus sit leuior] et vt pena minor tolleretur. i. sustineatur.

De ordinibus et numero ordinum.

**Ordo septen⁹ est claro munere plenus
Tres sūt maiores: s; bis duo pri⁹ minores
Janitor est prim⁹: lector vult esse secundus
Et orçista subit his: acolitus sibi nubit
Subleuita subest: leuitaq; sacror̄ hoc est
Septimo collatus est ordo presbiteratus
Oratia cū posse dat: imprimiturq; caracter**

Dec est. xxij. huius capituli pars: in qua tractat actor de ordinibus et numero eorum dicens q; septem sunt ordines quoruz tres sunt sacri et vocantur maiores. alij autem quattuor sunt non sacri et dicuntur minores. et sunt priores q; prius sumuntur. Et ab istis ordinat⁹ appellat⁹ sc; janitor: lector: orçocista: et acolitus. Prim⁹ aut

**In templo vanū fuge cantū: dilige planū.
Nō clames tantū cogaris linquere cātum.**

Dec est vicesima sexta huius capituli pars: in qua docet actor quo modo hōie debent dici, dicit ergo q̄ debemus cum paula decenti non nimis properando hōias dicere. Attendere etiam debem⁹ ad significationem ⁊ intellectum eorum que dicimus: ⁊ omnia dicere debemus deuote ⁊ humiliter. Et qua cum deo loquimur: non vaſari per alia extranea nullatenus debemus: nec interrūpere verba propter precipitationem nimiam: nec incipere vnum versus pri⁹ q̄ alius sit finitus. Non etiam ad vanam gloriam sed eam fugiēdo cantabimus plane sine deuotione. Nec est inchoandus cātus nimis alte ita vt cogatur quis postea dimittere eundem. magis enim corde q̄ vocibus cantandum est in ecclesia dei ⁊ non cum organo vel melodijs vt populum delectet vt dicitur. xxi. di. per totum.

Idem dicitur in canone. cantantes. di. xcij. **Construe.** O clerice dic hōias pauſando. i. pauſas faciendo non properando. dicas attente. dic totum mente supple. i. humiliter. **Dic iuxta morem.** i. consuetudinem loci: q̄ pro et tu dicas primo pro: et tu loquans loquens cum deo ergo non vageris. Sin copā vitetur: verius non anticipetur: beneq̄ prius verius sit omnino bene finit⁹. fuge cantum vanum in templo. hoc supple. dilige planum cantus. Non clames tantum q̄ cogaris linquere cantum.

**De cōiugio vbi statutū fuit ⁊ ad quid.
Coniugiū primo statuit deus in paradiso
Associās hominez quos fecerat ⁊ mulieres
Ad prole dandum legaliter ac fouendum
Fit quoq̄ pro culpa luxus carnis fugienda
Cōiugij bona sunt plēs: fides: sacramētū
Nectria nubentes debēt seruare fideles
Et prole generent: semperq̄ fidē sibi buent
Et conseruentur semp simul atq̄ iuuentur**

Dec est. xxv. huius capituli pars in qua tractat actor de matrimonio docens quare ⁊ vbi fuit institutum. Dicit ergo q̄ in p̄ncipio

J. P. M. Bernardus

pio mundi deus instituit hoc sacramentum matrimonij: et hoc fecit in paradiso terrestri cum adam eue coniunxit vt scribitur gen. ij. ⁊. ij. cum dixit. Crescite ⁊ multiplicamini. dicitur etiam in. c. gau. demus de diuorij. q̄ per illa verba. hoc nunc os ex offit⁹ meis institutum est sacramentum matrimonij. Causa autē huius sacramenti est multiplicatio prolis ⁊ vitāde carnis culpe causa: que pio na est ad malum. Sen. viij. Tria igitur bona sunt in huiusmodi sacramento. s. fides partium: proles ⁊ sacramentū. Et hec tria debent interuenire a principio suscepti sacramenti ⁊ perseverare vsq̄ in finem. Primo fides vt neuter adulteretur. proles vt eam mater alar ⁊ suscipiat. Sacramentum vt matrimonij non separetur licet thori diuisio fiat per adulterium: matrimonium tamen nō separetur. xxi. q. ij. c. ij. Nisi alter transiret de presenti ad religiones vt habetur de conuersione coniugatorum. c. ex publico. Nullus igitur extra matrimonium aut p̄ter spem prolis suscipiende ac etiā fide saluata sacramenti debet carnis actum complere alias mortali ter peccat vt dicitur ad ephesios. v. hoc enim scitote q̄ omnis fornicator non habet partē in regno xpi ⁊ dei. Et ad corinthios. vi. qui autem fornicatur in corpus suum peccat. Et notandus q̄ matrimonium est viri ⁊ mulieris coniunctio indiuidua vite consuetudinem retinens. xxv. q. ij. S. apud. **Construe.** deus statuit id ē ordinauit primo coniugium illud sacramentum in paradiso. iter restri. ipse deus sup. i. associans hominem ⁊ mulieres quos fecerat ad dandum legaliter. i. sub lege sacramenti prolem: ac pro ⁊ faciendum: quoq̄. i. certe coniugium fit culpa carnis luxus id est luxurie fugienda. proles: q̄ pro ⁊ fides: ⁊ sacramentus sunt bona sacramenti nubentes. id ē vxorati fideles debent seruare hec tria scz sup. i. vt generent prolem: q̄ pro et vt seruent semper sibi dem sibi ⁊ vt conseruentur semper simul. atq̄. i. pro ⁊ vel iuuentur. i. simul.

**Quot requirūtur ad iugiiū
et de impedietibus ipsū.
Fit quoq̄ cōiugiiū consensu: sed decz ipsuz
Consensum signis ostendi: siue loquelis
Quādo tractatur cōiugiiū: bene videatur
Anteq̄ factuz sit: si pateat impedimentum.**

Nam male peccarent si cōtra ius sociarent.
 Error: condicio: votum: cognatio: crimen:
 Culi^odisparitas: vis: ordo: ligamē: hōestas:
 Si sis affinis: si forte copire nequibis:
 Nec faciendavētāt ōnubia facta retractāt.

Dec est. xxviii. huius capi. pars: in qua docet actor que requiruntur in matrimonio et que sunt impedimenta eius dicens q̄ matrimonium contrahitur solo consensu ambarum parium. debet tñ talis consensus clare manifestari per verba vel per signa infallibilia. Aduertendum tamen est diligenter quādo tractatur matrimonium verum sit aliquando impedimentum inter volentes contrahere: quoniam peccant grauius qui matrimonia iure canonico in terdicta scienter tractant. impedimenta autem sunt. xi. scz error. scilicet persone qui est sui natura et non est institutione ecclesiastica solum impedit matrimonium quoniam qui errat non consentit vt. ff. de iurisdictione. l. per errorem. et errantium voluntas nulla est vt. l. de iuris et facti ignorantia. Item per testamentum nullus est consensus qui solus facit matrimonium. Notandum tamen q̄ triplex potest esse error circa personam. scilicet si quis personam: vt si de petro credatur q̄ sit guillemus erratur circa personam: et talis error non impedit matrimonium. Alius est error fortune: vt si de paupere credatur q̄ sit diues. Tertius est error qualitatis vt si de ignobili credatur q̄ sit nobilis: vel si de corrupta credatur q̄ sit virgo. Et isti duo vltimi errores non impediunt matrimonium. Aliud est impedimentum conditionis ab ecclesia introductum in sanctorum libertatis: et tale impedimentum impedit matrimonium: vt si mulier libera ignoſcat contractat cum seruo vel contra matrimonium nullum est: nisi postq̄ alter nouerit conditionem alterius consentiat in eum vt cā s̄bo vel facto vel carnali copula. Tertius ē impedimētū voti. scilicet continentie vel castitatis: et si sit simplex impedit matrimonium: et rāphēas sed nō dirimit iā contractus. scz est de solenni vt in. c. vntico de voto et voti redemptione. li. vi. Promoti etiā ad sacros ordines et religio si nō possit contrahere. Quartū ē impedimētū cognatiōis q̄ triplex est. scilicet carnalis: spiritualis: et legalis. Carnalis appellatur sanguinitas. Est autē sanguinitas vinculus personarū ab eodē stipite descendentiū carnali propagine contractum. Et inter hōmōs sanguineos

prohibitum est matrimonium vsq̄ ad quartum gradum in linea transuersali. in linea autem ascendenti et descendenti recta prohibitum est matrimonium vsq̄ ad infinitum. Cognatio autem spiritualis est propinquitas proueniens ex sacramenti datione vel susceptione: vt cum sacerdos baptizat puerum efficitur eius pater spiritualis. Similiter patrui et matris vt dicitur. ij. q. i. in. c. omnia. hec autem cognatio prohibet matrimonium inter leuantes et leuatum: et inter filios et filias leuantes et patris et matris leuati. Cognatio vero legalis que est adoptio vix aut nunq̄ habet in viu prebet tamen impedimentum s̄ ius civile inter adoptantem et adoptatum et inter filios naturales et adoptiuos. Quintus impedimentum est criminis. Unde nota q̄ est aliquod crimen impediens matrimonium sed non dirimens: sicut est incestus: vxoriciuidium: rapta aliene vxoris: sollemnis penitentia: et si quis infidando matrimonio proprium filium de fonte suscepit vt possit priuare vxorē debito carnali. Item homicidium presbiteri et multa alia. Tria autem sunt crimina que impediunt et dirimunt. primum cum aliquis adulteratur cum aliqua coniugata: et ipse vel alia machinatur eius effectum in mortem mariti. Secundus est si adulter prebet fidēz ad altere q̄ ducet eam post mortem mariti legitimi. Tertium est q̄ non prebet fidem de ducendo eam: sed principaliter eam ducit et euz ea contrahit: q̄ vt ait celestinus papa: plus est ducere q̄ fidem dare extra de eo qui ducit in matrimonium quā polliceri per adulterium cum habere. Sextum est impedimentum disparitatis cultus scz quando alter est fidelis et alter infidelis matrimonium nullum est inter eos: nisi alter conuerteretur ad fidem alterius. Septimus est impedimentum violentie. violentia enim de sui natura excludit consensum liberum qui solus facit matrimonium: vt si alter coniugatus coactus violenter contrahit inuitus matrimonium. Octauum est impedimentum ordinis. et intelligendum est de ordine sacro: quoniam minores ordines non impediunt. Nonum est impedimentum ligaminis cum quis scz est ligatus alterius vxori per sacramētum matrimonij. Decimum est impedimentum publice honestatis iustitice introductum ab ecclesia propter eius honestatem: vt cuius quis desponsauit puellam septennam: licet eam non cognoscat: nullus tamen sanguineus viri poterit eam habere in vxorem vt in. c. inuentis. extra de sponsalibus. Undecimum impedimentum est affinitas: est autem affinitas personarum propinquitas ex carnali copula proueniens omni carens parentela. Et non protenditur ultra primum gradum: de hac in. c. tue fraternitati. de consanguinitate.

z affinitate. Duodecimum impedimentum est impotentia coeundi
z illud est maximum: q̄ contrariatur directe matrimonio q̄ ordinat̄
natur ad prolem suscipiendam z aliquando prouenit a natura vt
frigidas in viro: z artatio in muliere. aliquando prouenit ab acci
dente vt caliditas masculini quod fit per quedam maleficia que
dicuntur forte vel facture. Aliud est impedimentum tempus fe
riarum: vt ab aduentu dñi vsq; ad octauas epiphantie z a septua
gesima vsq; ad octauas pasche: z a tribus diebus ante ascensionē
dñi inclusive vsq; ad octauas penthecostes prohibetur contrahi
matrimonium vt extra de ferijs. c. capellanus. Aliud est impedi
mentum quod vocatur interdictus ecclesie. si quando aliquis pro
hibetur contrahere cum aliqua: quia forte dicitur eius conlangui
nea vel affinis vs̄ sponsa alterius: z generaliter quandocunq; pro
hibetur matrimonium a canone expresso iure: sed istud impedimē
tum non semper dirimit matrimonium contractum. Impedimēta
autem perpetua ponit dominus Innocentius cum allegationib⁹
in. c. iuuens extra de sponsalibus. **Construe[Quoq;]. i. certe[cō
iugium]. i. matrimonium] sit consensus: sed decet ipsum consensus
ostendi: signis siue [pro vel: ve] [loquetis]. i. sermionibus] quādo
coniugium tractatur: videatur bene anteq; sit factum si impedimē
tum pateat. nam pro qz: quia hīs sup[qui sociarent virum z femi
nam] contra ius peccarent male. erro. f. sup. per sone] conditio. f.
seruitutis] [cognatio. f. cōsanguinitas personarum] [crimen: d[ispas
ritas: culus. i. religio] vis. i. violentia] ordo sacer sup. [ligas
men. i. vinculum matrimonij] [bonestas publica sup. [affinis id est
affinitas personarum] [Si nequibis. i. si non poteris] forte coire.
hec supradicta vetant. i. prohibent connubia. i. matrimonia factu
da: z retractant. i. dissolunt connubia facta.**

De tēpore prohibēte iugij.
Ser ferie vetū prohibēt sed nō ea solūit
Aduentus differt sponfos: felix q̄q; confert
Septuagena negat pasche lux nona laxat
Letania vetat: sed trinum numē adunat

Dec est. xxx. ac etiam vitima huius capi. pars: in qua docet ac
tor tempora prohibentia matrimonij fieri dicens: q̄ hec ser ferie
que sequuntur in textu prohibent matrimonij tribus temporib⁹
celebrari: verū tamen contractus non dirimunt. Tres priores pro

hibent fieri eo tempore matrimonij de presenti cum solemnitate
z tres sequētes z relaxant tempus matrimonij. Et primo aduent⁹
p̄phet. p. rabi matrimonij. S; festū felicis p̄fert p̄tates celebrādū
matrimonij. Itē septuagesima negat matrimonij vsq; ad nonam
diem post pasca. Nona hō dies dat p̄tate. Item rogationes probi
bent matrimonij vsq; ad festum sancte trinitatis. De hac mate
ria in canone oportet. xxxij. q. iij. vbi tertius. Non oportet. A sep
tuagesima vsq; ad octauam pasche. z tribus ebdomadis ante festū
trinitatis sancti iohis baptiste. Et ab aduentu dñi vsq; post epipha
niam nuptias celebrare. **Con. ser ferie prohibent matrimonium
vetū: sed nō solūit. i. dissoluit] [ca] [matrimonium] aduent⁹. i. illud
tēpus] differt. i. i. distare facit] [sponfos: quoq; [pro z] [felix. i. illud
festū] [cōfert. i. tribuit facultatē matrimonio sup. [septuagena]. i.
septuagesima] [negat matrimonij] [nona lux. i. dies nona a festo
[pasche relaxat] [matrimonium] [letania]. i. tēpus rogationis] [vetat
i. phibet] [s; numē trinj]. i. festus trinitatis] [adunat] [matrimonij sup.**

Capitulum quitū d̄ h̄tutib⁹ z prio i generali
Criminibus lotis de mente tuaq; remotis
Inserere virtutum semen que sint tibi scutum
Nec quantum viues in peccatum recidues
Sintq; tibi lumē: quo possis cernere numen

Doc ē quitū hui⁹ etius operis capi. in quo tractat actor de vir
tutibus primo in generali. secūdo in speciali dicens: purgatis cri
minibus nris per p̄niam z castes ab intentione nra separatis: sc̄m
nare debem⁹ h̄tutes in mēte z aia nostra: qm̄ h̄tutes sunt velut scu
tum z defensio aduersus peccata. Et sunt ipse h̄tutes lumē anime
vt cognoscat qui malū est peccatū: ne in eū postq; illud drelinque
rimus ad id redeam⁹. manū ē emj penitentia quam sequē culpa
conquinat: z vultus iteratū sanatur tard⁹. Et frequēter peccās
z linquens vix venta merebitur. z quid p̄sunt lamenta si replicā
tur peccata. nihil valet ventas a malis p̄fere. z mala denno itera
re. vitas ergo bonas accepti teneam⁹ desinas. **propositis bone
vite] serua iugiter de pe. di. ij. c. manis. Con. [inserere semen que
sunt tibi scutum]. i. defēso p̄ctōz: hoc dico] [criminib⁹: lotis q; [pro
et] [remotis de mente tua: nec] [pro vt z nō: vt nō] [recidues]. i. itez
cadas] [in peccatū quātus viues: q; [pro et vt ipse virtutes] [sint lu
men tibi: quo] [lumine] [possis cernere numen]. i. deum.**

De tribus virtutibus theologicis
et quattuor cardinalibus.

Septem virtutes habeas: aduersa refutes
Esto fide firmus: spe: rectus: amore ligatus
Prudens et iustus: animo fortis: moderatus

Dec est prima pars specialis huius capituli: in qua tractat actor de tribus virtutibus theologicis: et de quattuor cardinalibus dicens quod habere tenemus septem virtutes: et fugere debemus earum contraria vicia. Theologales autem virtutes sunt hec. scilicet fides: spes: caritas: et charitas ordinata. Cardinales sunt prudentia: iusticia: fortitudo: et temperantia. de tribus primis virtutibus theologicis. vii de magistrum sententiarum in tertio circa finem: et per totum ibidem satis ample habetur. de virtutibus quas spiritus sanctus dat vide apostolus ad ephesios. vi. ibi fructus autem spiritus est caritas: gaudium: pax: patientia: benignitas: bonitas: longanimitas: mansuetudo: fides: modestia: continentia: castitas. de alijs vero quattuor: seneca libro de virtutibus Aristoteles li. ethi. et catho li. iij. bonorum morum reformatio. Construe[re] habeas septem virtutes. refutes aduersa[rum]. i. contraria illis. esto. i. sis firmus fide. esto. i. rectus spe. esto. i. ligatus amore. id est charitate. esto. i. prudens et iustus. esto. i. fortis animo. esto. i. moderatus seu modestus et temperatus.

De donis spiritus sancti in generali.

Donis impleri pro cura pneumaticis almi
Esto timens pius atque sciens factis bonis
Hinc intellectus sapientia dona dei sunt.

Dec est secunda huius capituli pars: in qua tractat actor de donis spiritus sancti in generali dicens quod debemus multum laborare pro donis spiritus sancti habendis. Primum est donum timoris. Secundum donum scientie. Tertium donum consilij. Quartum donum intellectus. Quintum donum sapientie. Sextum donum pietatis. Septimum donum fortitudinis. de his Elay. i. et gregorius. xix. omelia super esechielem. Construe[re] procura impleri donis pneumaticis almi. i. sancti spiritus. esto. i. sis timens. deum super. pius id est misericors pauperibus. atque pro et esto sciens. et esto beatus

consul. factis iusto intellectus. et sapientia sunt hinc dona dei.

Octo beatitudines.

Sis bene dotatus: ut sis infine beatus
Sis pauper: mitis: fletus: sitiens ius miserator
Abundus: pacificus: sic vult mundi creator
Per septem merita datur tot premia magna
Pauper enim regnat: mitis possessor habundat
Fletus consolatur: sitiens iustus satiatur
Fit pietasque pijs dominum mundusque videbit
Est quoque pacificus domini ples et amicus

Dec est tertia huius capituli pars: in qua tractat actor de octo beatitudinibus dicens quod debemus nos hic ornare virtutibus per quas ad beatitudinem celestem peruenire possumus. octo enim sunt beatitudines presentis vite per quas peruenire possumus ad beatitudinem celestis glorie. Prima est paupertas. Secunda est mititas seu humilitas. Tertia est fletus et luctus. Quarta est desiderium iusticie. Quinta est misericordia pauperum. Sexta est cordis mundicia. Septima est patientia. Octava est sustinentia persecutionis propter iusticie veritatem. Nonam beatitudinem insuper addidit ipse mathei. v. dicens. Beati estis cuius maledixerint vobis homines et persecuti vos fuerint et dixerint omne malum aduersus vos me facientes propter me. Per meritum enim harum virtutum conferuntur maxima premia. nam pauper abundabit diuitijs. Mitis vero possidebit terram celestem. Luctus consolabitur. Iusticiam desiderans et sitiens saturabitur. Misericors misericordiam dei consequetur. Mundus corde deum videbit. Pacificus autem filius dei vocabitur. Et qui persecutionem patitur propter iusticiam regnum celorum consequetur. Et de his omnibus vide capitulum quintum in euangelio mathei. Construe[re] Sis dotatus. i. ornatus. bene: ut sis beatus in fine. Sis pauper mitis. i. benignus: fletus: sitiens iustus. i. iustus. i. miserator: mundus: pacificus. Creator mundi vult sic. Tot premia magna dantur per septem merita. Quoniam pro quo: quia pauper regnat. mitis abundat. fletus consolatur. sitiens iustum faciat: quod pro et pietas fit pijs. et mundus videbit

dominum: quoq[ue]. i. certe[rum] pacificus est proles. i. filius domini
et amicus.

De fide et circa que consistit.

**Vera fides credit que non videt his et obedit
De qua scriptum: cur hic non plus tibi scripsi.**

Dec est quarta huius capituli pars: in qua tractat actor de fide et
circa que consistit dicens q[uod] vera fides facit credere q[uod] non videt
et obedit etiam his que non videntur: vt ait ap[osto]lus ad heb. xi. vbi
dicit q[uod] fides est substantia rerum sperandarum argumentum no[n]
apparentium. De fide satis dictum est supra. c. i. huius libri: quare
hic supereditur. Construe[re] fides vera credit [scilicet] supra. que non
videt. et obedit [scilicet] his que non videt [de qua] fide. ego actor [scilicet] scripsi
cur [scilicet]. i. quare [scilicet] non scripsi tibi plus hic.

De spe et effectibus eius.

**Eternam spectat vitam spes et meritis fat
In domino fixa secus est presumptio dicta
Spernit terrena spes celi sperat amena
Egris solamen tribulatis dat revelamen
Non in diuitiis propriis speres vel amicis
In domino spera qui donat gaudia vera
Qui vult prodesse speranti nescit abesse
Debet quisq[ue] fore cu[m] spe simul atq[ue] timore
Et non diffidat peccans nimium neq[ue] fidat**

Dec est. v. huius capituli pars: in qua determinat actor de spe et
eius effectu dicens q[uod] spes et meritis promittens facit nos expectare
re cum certitudine vitam eternam: qua[m] fide credimus esse post pre
sentem miseriam. alias enim spes sine meritis propriis est quedam
presumptio future beatitudinis veluti sperare in domino sine ope
ribus virtuosus. per veras spes contempnimus res terrenas et de
sideramus celestes. Sicut spes future reuelationis et sanitatis con
solatur infirmos et releuat tribulatos. Non enim sperare debem[us]
seu spes ponere in diuitiis vt dicitur psal. lxxj. Diuicie si affluant

nolite eos apponere. nec in amicis vt. cxxv. psalmo. Nolite confi
dere in principibus nec in filiis hominum in quibus non est sal[us].
Sperandum est autem in solo deo qui dare potest vitam eternam
et solus potest proficere et nisi deficere. Quia igitur cum spe
venie de peccatis et cui timore dei: quia spes sine timore presump
tio est: de qua dicitur. Maldictus qui peccat in spe. neq[ue] enim tan
tum sperandum est de dei misericordia vt postponatur timor diui
ne iusticie. alias enim esset peccare vbi spe venie et contra spiritum
sanctum vt dicitur in. c. quis. de conse. di. iij. Construe. Spes
id est illa virtus theologiales. spectat. i. expectat vitam eternam et
spes in qua fiat fixa in domino meritis. spes et facta secus. i. alter
presumptio. spes spernit terrenas spes sperat amena. i. delectabilis
lia celi spes dat solamen. i. consolationem egris spes dat releua
men tribulatis. Non speres in diuitiis propriis vel in amicis. spe
ra in domino qui donat vera gaudia. Qui de[us] sup. vult prodesse
speranti: et nescit abesse. i. deficere. Qui scq[ue]. i. quilibet debet fore id e[st]
esse cum spe atq[ue] pio et debet esse simul cum timore: et peccans no[n]
diffidat: neq[ue] pio et non fidat. i. confidat nimium.

De charitate primo in generali.

**Larus amor dictus est vero maxima virtus
Qua fit homo gratus deo tandemq[ue] beat[us]
Constat amas plenus ditatus alter egen[us]
Nullus habet floré meriti nisi p[ro]pter amoré**

Dec est. vij. huius capituli pars: in qua determinat actor de chari
tate in generali dicens: q[uod] charitas que est ver[us] amor dei sui et pro
ximi dicitur veraciter maxima virtutum. Quare ip[s]a charitate sibi
approprians dicit. Dec est preceptum meum vt diligatis inuicem
iohis. xv. Ides dicit ap[osto]lus ad Ro. xij. Qui diligit legem impleuit
plenitudo ergo legis est dilectio. Similiter ad corinthios. xij. pro
bat ap[osto]lus: q[uod] nulla virtus est vtilis ad salutem sine caritate cu[m]
dicit. Si linguis hominum loquar et angelicum: charitatem autem
non habeam factus sum velut es sonans aut s[ymb]alium tumens
Charitas enim facit hominem deo gratum: deinde beatum et qui
habet charitatem omnem habet virtutem. nullus enim mereri po
test vitam eternam sine charitate: que cu[m] semel p[er]fecta habet nisi
excidit: vt dicit ad corinthios. xij. et similiter in canone. ficta charitas est

que deserit in aduersitate charitas vera semel habita vltimus nō
admittit. **Contra** amor carnis. i. charitas est dicitur vere
virtus maxima: qua virtute homo fit gratus domino: q̄ pro et
fit tandem. i. finaliter beatus amans. per charitate sup. constat
id est est plenus virtutibus. aliter id est qui non habet caritatem. ē
egenus. id est carens virtutibus nullus habet florem meriti. ni
propter amorem id est charitatem.

A quo incipit charitas: et quō dili
gendus est quisq; indifferenter.

Ordo seruetur: vt primo deus perametur
Postea dilige super oia: sed magis hunc te
Proximus est hinc plerumq; peramandus iustus autem
Postea vult dñs vt amatus sit inimicus
Inquātū bonus est: et hō: sed nō vt iniquus
Post corp⁹ propriū perametur et hinc alienū
Dilige sic homines: vt eorū crimina vites
Et odias culpas hoies nō qui facit ipsas

Dec est. vii. huius capituli pars: in qua docet actor que sunt ob
liganda et charitate prius et posterius magis et minus. d. q. in cha
ritate perfecta et ordinata talis est ordo seruandus vt sc̄s primo et
principaliter diligatur deus et super omnia: deinde quilibet tenet
seipsum diligere amore. s. iusticie et non concupiscentie. Tertio ve
ro loco diligendus est proximus et primo bonus iustus et amicus
et consequenter inimicus: vt dicitur luce. vij. Diligite inimicos ve
stros. benefacite his qui oderunt vos. Idem dicit augustinus. Pri
mo diligamus que supra nos sunt. deinde que intra nos. postea ve
ro que circa nos. De hoc ordine etiam tractat ambrosius. Dilige
re etiam debemus inimicos et quo fecerunt licet sint mali: non tamē
diligere debemus eos quia mali sunt: sed quia homines sunt. des
tinde corpora nostra diligamus: preponendo tamen animas aliorū
homini eum miserendum est: peccatori irascendum vt. xxiij. q. iij.
in rubro. et in. c. duo ista noia vbi text⁹. duo ista noia cum dicim⁹.
hō pctō nō vitāq; frustra dicitur: pctō et corripere: q̄ hō miserere.
Contra ordo seruetur in charitate sup. i. vt deus perametur.

Sic nō offendet dominū fratrem neq; ledes
Semper gaudebit domini qui iussa tenebit
Sed male peccabit qui iussa dei violabit
Non fit peccatum nisi per iustum violatum

Dec ē tertia et vltima huius capituli pars: in q̄ actor docet quō r̄sus
in euāgelio. s. mathei. xxij. dicit: q̄ oia s̄cepta moralia reducunt ad
duo principalia: q̄ sūt. dilige deum et dilige proximum. In his sūt
duob⁹ mādāt vniuersa lex p̄dēt et p̄phete. quicūq; s̄ vult s̄ gau
dere in eterna beatitudine: debet huius s̄cepta obseruare. Qui qui
ea transgredit: eterne dānatiōi obligat: et merito: q̄ pctū cōspit
deū et ei⁹ s̄ceptū. **Con.** i. iesus reducit inde. i. postea cūctā s̄cepta
ad ista s̄ sequit sup. s. i. dilige deū vtz toto corde s̄. i. ante oia.
Tu ipse sup. i. dilige quēcūq; hoīem sicut tu i diligit. lex atq; s̄ p̄
et p̄phete p̄dēt. i. dep̄dēt cōplete. i. s̄fecte istis duob⁹ mādātis
sup. i. nō offendet sic dñm: neq; s̄ p̄ et et nō: et nō i ledes fratrem tuū
Ille sup. i. qui tenebit iussa. i. s̄cepta i dñi. i. dei gaudebit s̄. Sed
Ille qui violabit iussa. i. s̄cepta i dei peccabit male. Peccatum
non fit nisi per iustum. i. s̄ceptum dei supple. violatum

Ea. iij. d. oib⁹ pctis tā originalib⁹ q̄ mortali
b⁹ et veialib⁹. Et p̄ d. pctō veniali et ei⁹ sp̄b⁹

Ania delicta triplici sunt noie dicta
Est quoq; peccatū nob ab origine natū
Est graue mortale leuius fertur veniale
Cum baptizamus ab origine purificamur
Nec non peccato: quodcūq; sit: ante patrato
Sed cū peccam⁹ gūiter post nos maculam⁹
Cū peccantis i his fertur cuiusq; voluntas
Sū tenet i se quis aliquo modo immoderatū
Sic q̄ nec dñi nec fratris oppugnet amori
Tale suo genere peccatum fit veniale
Et sermo vacuus: vel risus non moderatus

Si tñ ordinet hoc vt ad hoc mortale seq̃tur
Hoc mortale facit intentio praua volentis
Et cū quis ridet ad adulterium faciendum
Aut in cōtemptum domini cōsentit in istis.
Discernens ratio mortale fit inde patenter
Sed quando velle peccātis fertur in istud
Quod de se dñi vñ fratris repugnet amori
Peccatum graue mortaleq; dicitur esse
Sicut homicidiū. blasphemia. cisma. q; furtū
Si tamē hoc sistat sine consensu rationis
Que meditās dñm cordi sprimit cito motū
Lum non sit plenus actus tunc fit veniale

Hoc est tertium huius libri capi. Et diuiditur in .xv. partes: in
quibus determinatur d peccato vt videbitur. In prima igitur par
te diuidit actor: peccatus in tria principalia membra: que sunt pec
catum originale mortale et veniale. Et dicit q; peccatum originale
est illud qd nobis inest a natuitate seu ab instanti conceptionis.
Et diffinitur sic a magistro petro lombardo in secūdo sententiarū.
Peccatum originale est quedam prauitas seu inclinatio ad peccā
dum que traducitur a primis parentibus in posteros. Beat⁹ autē
augustinus dicit q; peccatum originale post baptismum transire re
atu sed remanet actu. s. quo ad fontem. Omnes autēz fere docto
res alij dicunt: q; peccatus originale est quedam macula anime an
nata fomiti que macula in baptismo deletur. Danc materiaz pul
chre tractat dñs Innocentius in capitulo Materoz de baptismo.
Mortale vero peccatum quod a actuale dicitur s;⁹ beatus thomā
est sperto bono incommutabili adherere bono commutabili. Alij au
tem dicunt q; est dictum factum vel conceptus contra legem dei.
Peccatum veniale dicitur sic a venia quā facile meretur: vt cum
quis ē aliquatenus immoderatus in suis actibus: dñmodo talis
immoderatio non contrarietur diuino amoni nec dilectioni proxi
mi: veluti sermo vanus: risus immoderatus et multa alia d quib⁹

id est perfecte ametur [super omnia]. i. ante omnia [dilige postea
te: sed dilige magis]. i. magis [hunc sc̃s deum] [te]. & te [proximus
ultius est hinc peramandus plus. dominus vult vt inimicus] [sit
] [postea] [amatus] [in] [q̃] [est] [bon⁹]: sed non vt iniquus. Corpus pro
ximū perametur postz alienum] [corpus] [perametur] [hinc] [dilige
sic homines vt vites eorum] [crimina: ac] [pro] [et] [odias] [culpās] [ho
minum. et non odias cum] [qui] [facit] [ipsas] [culpās].

De prudentia et circa que possit.

Præfens in rebus transactis solertia neccit
Constat in insidijs prudētia vera cauedis
Ac disponēdis sapienter rebus agendis
Præfens dispone transactuz mente reponē
Prospice ventura sic est prudens tua cura
Lū quid vis agere debes prio bene videre
An tibi cōueniat liceat simul vtile fiat
Dia prudenter fac finem cerne frequenter
Et primo metue que possunt inde venire.

Hec est octaua huius capi. pars: in qua tractat actor de prudē
tia et circa que consistit dicens q; solertia est pericia conferendi s;⁹
sentia præteritis tantū. Sed prudentia tria tempora concernit. Pru
dens enim omnia sua facta que completere intendit sapienter ad
uertit vt emittat casus fortuitos que varijs modis cōtingere possit
Præfens enim tempus prudens disponit: et præteritum mente volū
nit ac retinet. Sollicite vero futuruz tempus a longinquo contem
platur. Et in his autem tribus versatur cura eius. Prudens etiam
in agendis considerat an conueniat ei et vtiliter licita sint. Nō enīz
cuncta que licent semper expediunt air apollolus ad corinth. vj).
Prudenter ergo omnia et sine sunt p̃cernenda. Et metuenda sunt
que inde prouenire possunt ne in aliquo noceant. Et nota quid sit
prudentia est virtus cardinalis in intellectu practico continens
alias cardinales: medium tenens inter morales et intellectuales.
Auriga carum que obliuione non deletur: proprium bonū con
cernens: et cōmūnem non omitens. Ab arte tamen differens que

solicitudinem habet annexam. Estote ergo prudentes sicut serpentes matet quarto. Construe Solertia. i. illa virtus necit. i. coniungit presens tempus sup. in rebus transactis. Vera prudentia constat in insidijs cauendis: ac pro in disponendis sapienter rebus agendis. O prudens sup. [tua cura est sic dispone sens tempus reponere mente] tua tempus transactum. prospice ventura. Cum vis agere qd. i. aliquid. debes primo videre bene: an. i. verum] commenta. i. decens sit et an] liceat et an fiat simul utile fac omnia prudenter. cerne frequenter: metue primo] ea] q possunt venire inde. i. ex illo fine.

De iusticia z impredientib⁹ ipsam.

Esto vir iustus cunctis reddēdo suum ius
Redde creatori ius maioriq; minori
Serua dulcorē iuris moderando rigorem
Seuit iusticia nisi sit pietas sibi iuncta
At bene pcedas nō hba nimis cito credas
Te pri⁹ in forma ne ledas quez sine noxia
Qui subito credit alios z se male ledit
Qui cito procedit a iusto sepe recedit.
Turbant sepe metus odium dilectio mun⁹
Fudicium rectum cur est vtrūq; cauendum

Dec est. i. huius capi. pars: in qua tractat actor de iusticia z impredientis ipsius dicens q vir iustus reddit cuiq; qd suum est z primo deo: z alijs tam minoribus q; maioribus. iustus enim debet seruare iuris equitatem: z temperare iuris rigorem. iusticia autē conuertitur in crudelitatem nisi habeat pietatem sibi annexam. Ja der ergo z quicunq; alius iustus exercendo iusticiam si iuste non vult procedere non debet omnibus verbis nimis cito credere: sed debet prius debite se informare de veritate ne ledat iustum sine re gula iusticie. Sepe enim accidit q is qui nimis cito credit verbis que audiuit z premature procedit ad exercendum iusticiam seipm et alium ledit: quoniam a iusticia recedit. Aduertendum tamen q quatuor sunt quibus solet humanum peruerit iudicium. primū

est metus seu timor, secundum est odium, tertium ē dilectio. z quartum est munus seu donus acceptum: a quibus debet fieri oia iust⁹ iudex alienus vt dicitur in. c. Cum eterni. de sententia z re iudicata libro. vj. et ibi ponitur iudicis temere iudicantis. Est autem iusticia constans z perpetua voluntas ius suus cuiq; tribuens. ff. z in] stituta de iusticia z iure. §. i. Construe. [esto] id ē sis] vir iustus reddendo suum ius cunctis. redde ius creatori: maior: q; pro et] [minor. serua dulcorē] i. equitatem] iuris moderando rigorem iusticia seuit] i. crudelis est] nisi pietas sit iuncta sibi. non credas nimis cito verba vt procedas bene. in forma prius te ne] pro vt et non: vt non] [ledas quem] i. aliquem] sine noxia] ille supplē] qui credit subito ledit male se z alios] ille] qui procedit cito recedit se pe a iusto. Odium: metus: dilectio: munus turbant sepe rectum iudicium. cur. i. quare] vtrūq; est cauendum.

De fortitudine.

Fortis sis animo semper peccata cauendo
Sis constans fortis: cū tēptat te mal⁹ hostis
Tempore si melio veraris fortior esto
Nam post aduersa de bona dat vice versa
Et nō deficias cōstans in turbine fias
Tūc debes esse mage fortis quādo necesse
Semp magnanim⁹ aduersus fortior ē pl⁹

Dec est. i. huius capi. pars in qua tractat autor de fortitudine dicens q fortis z animo constans esse debemus aduersus demonis temptationes si volum⁹ vitare peccata. quanto enim plus temptamur tanto debemus fortius resistere temptationibus: qd si fecerimus deum adiutorem nostrum percipientes: qui temptationem fugabit z plurima bona propter resistentiam dabit vt dicitur apo caliphs. xxi. Qui vicit possidet hec: z ero illi deus: et ille erit mihi filius. Vbi ergo est bellū z periculum constantiores atq; fortiores esse debemus: vlti boni proceres. nam magnanimus quāto fortius impugnatur tanto plus aduersus impugnantem fortificatur. fortitudo est virtus moralis qua quis constanter sustinet aduersa z audacter aggreditur difficulta. Con. i. sis fori] animo ca uēdo] p] pccā. sis p] stans z fori] cū hostis mal⁹ tēptat te. esto fortior

si veraris tempore mesto .i. tristi nam pro quia deus dat bona post aduersa viceversa. fias constans in turbine .i. turbatione. Lvi non deficias. debes esse tunc magis .i. magis fortis quando est supplet. necesse. magnanimus aduersus .i. id est contrarius est temper plus fortior .i. id est fortis.

De temperantia.

Et domino gratus viuas esto moderatus
Non vult sobrietas ratione frangere metas
Quato pl⁹ poteris in cunctis te modereris
Vincere cor propriū pl⁹ est q̄ vicere mūdū
Temperet excessus qui nō vult esse rep̄ssus
Semper adest vicū nisi sit temperamentū
Quato maior eris moderatior esse teneris
Nā cito stult⁹ eris nī velle tuū modereris

Dec est vndecima hui⁹ capituli pars: in qua tractat actor de temperantia dicens q̄ si velimus deo grati esse debemus viuere moderare: quoniam qui sobrie viuit nunq̄ excedit rationis regulas. Et per moderationem vincere cor proprium magnum est et valde virtuosum. Et est maius opus q̄ vincere totum mundum. Si quis ergo velit viuere sine reprehensione debet in nullo excedere. vbi enim non est temperantia semper insunt crimina. Et quanto quis maior est tanto debet esse moderatior: alias stultus quis reputat quando voluntas eius non moderatur. Unde s⁹ ambrosius temperantia est virtus que modum et ordinem eorum que dicenda vel agenda sunt seruat. Construe[re]lko .i. sis[er] moderatus vt viuas gratus dño. sobrietas non vult frangere metas .i. limites seu terminos rationis. modereris te .i. moderatus sis in cunctis: quāto poteris plus vincere cor proprium est plus q̄ vincere mundum ille sup[er] qui non vult esse reprehensus temperet excessus. victum adest semper. nisi temperamentus sit. teneris esse moderatior: quāto eris maior. nam pro quia: quia[er]is cito stultus: n[on] id est nisi modereris tuum velle.

De timore et circa que consistit.

Pre cunctis timeas dñm simul et reuerere

Ni dominū timeas opus est te cūcta timere
Si dñm metuis: contraria nulla timebis
Si quis amet dominū semp reuererit ipsū
Humano more non est amor absq̄ timore
Nō sibi seruli sed amicabili reuerenti
Nō timeas hominē nec mūdū te tribulantē
Sed dominū metue qui semp regnat vbiq̄
Qui valet in patria te ponere sine gehēna
Si cristum metuis: semp peccare cauebis
Si metuis dñm tibi donabit paradysum

Dec est .xij. huius capituli pars: in qua tractat autor de timore et circa que consistit dicens q̄ ante omnia et super omnia debemus deus timere et perfecte honorare: quoniam qui deū nō timet: oīa alta odio habet. et ecōtra qui deū perfecte timet timore reuerentiali et fideliali seu obedientiali nihil aliud timere debet: q̄ nihil ei poterit nocere veluti dicit ap[osto]lus. Si de⁹ pro nobis quis p̄tra nos Ad ro. viij. Qui dō amat deū valde timet offendere eū: quī nullus est perfect⁹ amor human⁹ sine timore. Sed aduertendū q̄ timere debem⁹ deus nō timore seruli sicut dyabolus timet: sed timore amicitie et reuerentiali mundus aut v[er]o mundan⁹ hō nō ē timēd⁹: q̄uis pro tēpore inferre tribulationem possit. de⁹ aut solus vere timēdus ē: q̄ vbi q̄ est et vbiq̄ propter glorias vel penam. Qui enim deus timet semper a peccato abhinet quare tandem regnū assequatur celeste. Et mo: enim paulum induit ad fidem. xxij. q. iij. scilicet. Argens tamen bonum timore penę non amore iusticie nō deducitur spiritu sancto. xxvij. q. v. ex his. Quotuplex aut sit timor vide in. c. Eum qui de prebendis in seruo. in glosa super verbo formidine. vbi allegat gregoriū dicentem: q̄ timor serulitatis est in quo viuit amor peccandi: sequeretur actus nisi timeretur punitas. Con. Timeas dñm et reuerere .i. honora[re] simul pre cūcta .i. ante oīa .i. opus est .i. necesse est .i. te timere cuncta alta .i. deo sup[er] .i. n[on] .i. n[on] timeas dñm. Nulla pro non et vlla: non timeas vlla contraria. i. metuis .i. times dñm .i. Siquis .i. si quis .i. amet dñm reuereritur semper

ipsum. Timor non est absq; timore morte humano. Timor in se. [Ser-
uili sibi: sed reuerenti]. i. honoranti. amicaliter sibi. deo. [Non ti-
meas hominē nec mundū tribulantes te: s; metue dñm qui regnat
semp vbiq;. Qui deo valet]. i. potest. ponere te in patria sue sepe-
na. Lauebis semp peccare si metuis xpm]. i. times dñm.

De pietate ⁊ misericordia.

Si vis gaudere miseris semper miserere
Si pius es miseris: pietate dei poteris
Utilis est pietas plusq; terrena potestas
Nemo potestate saluatur sed pietate

Dec. est. xliij. huius capituli pars: in qua determinat autor de pie-
tate ⁊ misericordia dicens q; si quis velit habere gaudium celeste
debet misericos esse pauperibus ⁊ miserabilibus personis: q; nō
est dignus misericordia qui non facit misericordiam. Quare dicit
xps luce. v. Estote misericordes sicut pater vester celestis miseris
cora est. illis enim promisit deus misereri mathei. v. dicens. Beati
misericoedes quoniam ipsi misericordiam consequentur. Qui igitur
pius ⁊ misericors fuerit in hac vita regnum celorum per dei mise-
ricordiam consequetur. Est ergo pietas ipsa seu misericordia vultu
or potestas terrena: quoniam nullus saluabitur per potestatem:
sed bene per pietatem. Pietas igitur ad omnia valet ad thimotheū
quarto. que presentis ⁊ future vite impetrat subsidium vt dicitur
1ci. di. Hospitalitatem. vbi multa dicuntur de pietate igitur vide
vbi. Construe miserere semper miseris si vis gaudere poteris
id est vteris pietate dei. si es pius id ē misericors miseris. id est
pauperibus pietas est vtilis plusq; potestas terrena: nemo saluatur
tur potestate sed pietate.

De operib; misericordie corporalib;.

Septem corporea fac pauperib; pia facta
Pisce famelicientes: pota nimius scicientes
Indue nudatos: redime d corpore captos
Egros conforta: peregrinos collige porta
Defunctos sepelli sic fumes gaudia celi.

1. Respicij ora pro me

Dec. est. xliij. huius capituli pars: in qua tractat autor de operi-
bus misericordie corporalib; dicens q; quilibet xpianus debet me-
reri vitam beatam per septem opera misericordie pauperibus exhi-
bita: videlicet dando cibum ⁊ potum indigentibus induendo nus-
dos ⁊ redimēdo captiuos maxime xpianos inter fideles existētes
hoc enim opus misericordie piissimum est: ture privilegiatus ita
videlicet vt res sacre deo dicatē possint pro tam pio opere alienari
vt in. s. sacre res. ⁊ iustitia de rerum diuisione. ⁊ in. l. sancimus
c. de sacro sanctis ecclesijs. Et melius in canone. Aurum habet
ecclesia. xij. q. ij. vbi textus. Illa sunt vasa prectiosa que redimunt
animam a morte. insuper confortando ⁊ consolando infirmos. re-
cipiendo peregrinos. speliendo mortuos plurimum meremur. Du-
tissimi autem opera misericordie sunt ad salutem necessaria: qui
qui ea non compleuerit in die iudicij a domino reprobabitur ⁊ cō-
demnabitur vt dicitur mathei. xxv. Ite maledicti in ignem eternum
q; esuriui ⁊ non dedistis mihi manducare. quicūq; gōpera mise-
ricordie dum viuūt exercere minime cupit: iam iudicatus est diuini
na iusticia comprobante: vbi supra. Construe fac septem pia
facta. i. opera misericordie corporea pauperibus. pisce famelice-
tes. i. famem patientes pota sitientes nimum. indue nudatos
i. redime captos de corpore conforta egros. i. infirmos collige
porta. i. intra portas tue dom; peregrinos. i. pauperes extraneos
sepeli defunctos. i. mortuos fumes. i. accipies sic gaudia celi.

De opib; misericordie spiritualib;.

Septē fac opera pia spiritualia dicta
Corrige peccātes: ac instrue pauca sciētes
Consule non ditis: et ora pro tribulatis
Conforta mestos: porta patiens onerosos
Offensas sponte ledenti corpus remitte.

Dec. est. quindecima huius capituli pars: in qua tractat autor
de septem operibus misericordie spūalibus dicens q; septem sunt
alia opera misericordie q; spūalia dicuntur: et ad quas tenemur
h; possibilitatem nostrā videlicet corrigere peccātes. docere ignora-
tes. consolare insipientibus. orare pro existētib; in tribulatio-
ne. consolari desolatos. sustinere patienter viros onerosos. res-
mittere facile et propria voluntate iniuriam ab alio factam tam

verbalē & corporalem: de quibus operibus vide mathi. xxv.
Con. fac septē opera pia dicta spiritualia & coirige peccātes: ac
pro t[em]p[or]e inſtrue ſcientes pauca. conſule. i. conſilium da | nō doctis |
id eſt ignoſcētibus | exora pro tribulatis. conſorta melioſ | .i. trilles
tu exiſtens ſup. | patiens porta. i. tollera | oneroſos. remitte ſpon
te offenſas ledenti corpus.

De elemoſina quib⁹ pdeſt & qñ debz fieri.
Si tibi ſit multa ſtudeas daſ multū frequēter
Si tibi ſit modicū da iuxta poſſe libenter
Si nō ſufficiās daſ ſaltē ſit p[ro]p[ri]a volūtat
Si dare nō poteris ſaltez p[ro] velle mereris
Tēpus confirmat elemoſina federa firmat
Eriſto conſiliat dantes acrimine ſeruat
Crimina mortificat redimit penāq; relaxat
Grates cōſeruat miſeros ſemperq; viſitat
Dia multiplicat bona: p[ro] donātib⁹ orat
Demois expugnat fraudē q; morteq; ſaluat
Prodeſt defunctis purgātū carcere victis
Hic cui das munus ſit v[el] videatur egenus
Res quā das p[ro]p[ri]a tua ſit: criſt⁹ tibi cā
Da bōa dñi tua ſūt qz nūc data pl⁹ tibi p[ro]ſūt
Quam ſi p[re]beres cum non retinere valeres
Erras ſi ſperes q; te plus diligat heres
Sub terra poſitū q; tu te diligis ipſum

Dec eſt ſerua decima hui⁹ capti. par. in qua tractat autor de ele
moſyna docens quib⁹ p[ro]deſt & quādo fieri debeat. dicit igitur q;
qui multa bona habet debet frequēter dare elemoſynam & abun
danter. qui vero parum habet: libenter tamen parum dare debet.

qui autem nihil habet debet habere voluntatem dandi ſi poteſta
tem haberet: & ſic ex tali velle ſine opere meretur. Elemoſyna enim
multum cōmendatur in pluribus locis ſacre ſcripture. Ipſa enim
confirmat tempus. Penitentia eſt fedus firmum reconciliatōnis
peccatorum. p[re]ſeruat a peccato. mortificat crimina. tollit penam
peccatorum. gratiam conſeruat. pauperes ſuſtinet. omnia bona
ſpiritualia & corporalia multiplicat. Orat pro eo qui eam facit. re
pellit fraudes demonis & ſeruat hominem a morte eterna. p[ro]deſt
plurimum defunctis carcere purgātū detentis. faciendā eſt ele
moſyna pauperibus & egenis v[el] ſaltem hijs qui reputantur egem
cuj⁹ ſunt mendicantes. res que datur p[ro] elemoſyna debet eſſe p[ro]p
pria ipſius dātis. Et cauſa donationis debet eſſe amor xp̄i p[ri]mo
& principaliter. Item multo melior eſt elemoſyna facta in vita cuj⁹
bona ſunt in poteſtate q; ſit ea que iubetur & ordinarur ex teſtamē
to v[el] alias dari poſt mortem. Plerūq; etiam contingit q; heredes
non integre vniuerſaliter per ſingula complent voluntatem deſ
functorū poſt mortem. Quare multo melius eſt dare in vita q; re
linquere heredi. bus donandū. Error enim maximus eſt optari
heredem plus diligere teſtatorē q; ipſemet teſtator ſeipſum vni
gat aut dilexerit cum vixeret. Quid autē ſit elemoſyna colligit po
teſt ex dictis ſalomonſis. elemoſyna eſt res ſancta augens virtutes
tingens angelis & ſeparās a demonibus. murus inexpugnabilis
vel h[er]em[ita] h[er]em[ita]m. Elemoſyna eſt que a morte & peccato liberat ani
mam & non patitur re in tenebras. Conſtrne | Si multa bona
ſup[er] ſunt tibi: ſtudeas dare frequenter multa. Si modicum ſit tibi
da libenter iuxta poſſe. Si non ſufficiās dare: ſaltē voluntas p[ro]p
ta ſit tibi mereris ſaltem p[ro] velle ſi non poteris dare. elemoſyna
confirmat tempus. firmat federa. conſiliat dantes xp̄o ſeruat. cri
mina mortificat. crimina redimit. q; p[ro] t[em]p[or]e relaxat penam. conſer
uat grates. i. gratias | q; p[ro] t[em]p[or]e viſitat ſemper miſeros. Multipli
cat omnia bona. orat p[ro] donātibus. expugnat fraudes demonis
q; p[ro] t[em]p[or]e ſaluat a morte. elemoſyna p[ro]deſt defunctis vinctis. i. li
gatis | carcere purganti. hic. i. ille | cui das munus ſit egenus pau
per v[el] videatur. i. appareat eſſe | res quā das ſit tua p[ro]p[ri]a. xp̄s
ſit tibi cauſa | dandi ſupple | da bona dum ſunt tua: q; data nunc
proſunt plus tibi q; ſi p[re]beres. i. daret | cum non valeres. id eſt
poſſes | retinere. Erras ſi ſperes q; heres diligit plus te poſitū ſub
terra: q; tu diligis teipſum.

De ſcientia et ignorantia.

f. iiij.

Multi multa sciūt ⁊ se bene scire reliquūt
Temet cognosce dñm cognoscere posse
Tu melior fieres prozsus si te bene scires
Quā si negligeres te: cetera corde teneres
Discere ne cesses si doctor maximus esses
Nam per doctrinam poteris vitare ruinas
Non curans scire merito qđ scire tenetur
Si super hoc erret excusatus non habetur
Precipue regere qui debet siue docere
Est quasi vile pecus ignorās ⁊ quasi cecus
Cecus ducens cecū facit ipsū sternere secū

Dec est decima septima huius capi. pars: in qua tractat autor de scientia ⁊ ignorantia dicens qđ multi sunt homines plura scientes ⁊ semetipsos ignorātes. Cognitio vero sui ipsius vtilior: ē qua cūq; alta cognitione. Melius est enim viro seipsum cognoscere qđ alia re se omnia cognoscere se pretermisso. Quare null⁹ debet cessare quin semper aliquid discat qđuis doctissim⁹ fuerit: quia doctrina scripturarum facit euadere ruina[m] eternam. Et qui in his que scire tenetur errauerit cū ea scire poterit non excusatur a culpa. Ignorans enim est sicut brutum animal: ⁊ veluti cecus qđ valde viciosum est in eis qui debent alios regere ⁊ docere: quib⁹ necessaria est scientia. Est autem scientia noticia rerum cum causa probabilitate vel necessaria. Ignorantia vero est defectus noticie eorum que quis potest ⁊ tenetur scire. Construe[m] multi viri sciunt multa: et relinquunt scire bene se. Lognosce te[m] ⁊ posse cognoscere dominum. tu fieres melior si scires prozsus bene te: qđ si negligeres te et teneres. i. cognosceres cetera [a te supple.]. corde: ne pro non: nō cesses discere etas si esses maximus doctor: nam pro qua: quia poteris vitare ruina[m] per doctrinam [vir supple.]. non curans scire illud quod tenetur scire: non habetur excusatus si erret, super hoc ignorans est quasi. i. sicut] pecus [id est animal] vile [et est] quasi cecus. precipue. i. maxime ille qui debet regere: siue pro vel: vel [docere. cecus] homo carens visu ducens cecum facit ipsum ster

nere [id est cadere] secum.

De cōsilio et de experientia.

Omnia consilia tua sint in numine fixa
Te non precipitas si consilio domini stas
Consilio tracta maturo propria facta
Nā cito peccabis quādo nimius accelerab
Cōsule maiores prudentes et meliores
Et non deficias nec damnosus tibi fias
Consilium verum docet experientia rerum
Amplior in senibus est experientia sensus.
Si defendendo causam sumas vel agēdo
Hoc fac consule ne cōsumas bona stulte

Dec est decima octava huius capituli pars: in qua tractat autor de consilio ⁊ experientia dicens qđ omnia consilia nostra debēt esse posita in deo: quia nunq; cadit consilium in deo fixum. Quicumq; igitur nimis cito properando sine deliberato consilio aliquid facit: plerūq; delinquit. Consulendi ergo sunt maiores prudentes et meliores: ne quis in agendis deficiat seu damnum patiat. Uterq; etiam consilium trahitur et experientia rerum que maior est in senibus: quare sensus eorum melior crebro est. Insuper si quis velit iudicio litigare siue actor siue reus fuerit debet prius iuris peritos consulere: ne in debite sua bona consumat: quomā iuris auspiciā ⁊ fines dubia sunt vt in. c. finem. de dolo ⁊ cōsumacta extra. Quid autem sit consilium ⁊ de eius ordine habetur per doctores in capitulo significalli. de electione. ⁊ in canone. Synodus. xvij. dist.

Construe[m] omnia consilia tua sint fixa [id est posita] in numine [id est in deo] non precipitas te si stas [id est] consilio domini. Tracta facta proprio consilio maturo [id est] deliberato [nam] pro qua: quia peccabis cito quando accelerabis nimium. Consule maiores prudentes et meliores: vt non deficias nec stas tibi damnosus. experientia rerum docet verum consilium. Experientia sensus amplior. i. maior est in senibus. Si sumas causam defendendo vel agendo fac hoc consule: ne pro vt et non] consumas stulte bona.

De intellectu.

Tunc intellectus hominis constat bñ rect⁹
Cū semper omne deū timet ac itelligit ipm
Ac recte credit ⁊ iussibus eius obedit
Cur intellectum teneas in numine fixum
Sepe roges dñm qui cōfert hoc tibi donū
Hūc nō abscondas in terra sed bñ cōdas
Et tibi donatū reddas domino geminatū
Sic quoq; lauderis a cristo nec reproberis

Dec est decimanona huius capituli pars: in qua tractat autor de intellectu. d. q̄ intellectus hominis tunc rectus est ⁊ verus cum deum itelligit ⁊ super omnia diligit: ac mandatis eius obedit nec non eius omnia que sunt fidei firmiter credit. igitur ponendus est primo intellectus noster quem rogare sepe debemus: quoniam ipse solus est qui tribuit intellectum verum in omni re, non autē a deo datum intellectum debemus abscondere sed potius manifestare: vt ex tanto dono fructum domino reportemus. Et sic a xpo laudabimur nec reprobabimur: sed dicere poterim⁹. Domine quinq; ta. lenta tradidisti mihi: ecce alia quinq; superlucratas sum Mathei xxi. Et sic in nobis complebitur qd̄ in psalmo dicitur. Intellectus omnibus facientibus eum: quia deus intellectum dat paruulis.

Construe[re] intellectus hominis constat tunc bene rectus cus ipse timet deum super omne[ia], id ē ante omnia [ac] pro [et] cum itelligit ipsum deum: ac [pro] [et] credit recte: ⁊ obedit iussibus [i. e.] preceptis [eius. cur] [i. e.] quare [teneas] intellectum fixum [i. e.] fundatum [in] numine [i. e.] in deo [qui] cōfert [i. e.] dat [hoc] donum tibi. Non abscondas hunc [i. e.] intellectum [in] terra: sed cōdas [i. e.] edifies [bene: vt] reddas domino donatum tibi geminatus: quoq; [i. e.] certe [lauderis] id est laudaueris [sic] a cristo: nec pro et. ⁊ non: [non] repr. beris. [i. e.] non reprobaeris.

De sapientia.

Est immortalis sapientia spiritualis
Quāuis mundana fertur sapientia vana

Cristum diligere super omnia crimina flere
Hēte deum gerere peccata futura cauere
Mundū despiciere celestia corde tenere
Singula sic sapere sicut sunt sic ⁊ habere
Hec est sincera mentis sapientia vera
Exoptat supera sapiens ⁊ gaudia vera
Deuitat scelera mūdi contemnit ⁊ era
Optima discernit a prauis crimina cernit
Omnia vult agere consulta recta tenere

Dec est vicefima huius capituli pars: in qua tractat autor de sapientia dicens q̄ duplex est sapientia. s. spiritualis et mundana. Spiritualis est eterna ⁊ immortalis. mundana est fragilis ⁊ vana. Vera autem sapientia est deum diligere. peccata plorare. semper deum pre oculis habere. peccata fugere. mundum contemnere. celestia diligere. ⁊ ea cōtemplari et desiderare vbi vera sunt gaudia vitare crimina et bona terrena despiciere. Sapiens enim bene scit distinguere bona a malis discernēs crimina nec incidit in ea. Que recta sunt tenet: omnia facit cum consilio. Unde sapientia ⁊ habitus supernaturalis anime a spiritu sancto infusus ad deus cognoscendum ⁊ sapere diligendum. Ideo sapientia recte dicta est sapientia scientia s̄ s̄ fidon⁹ [i. e.] ethymologiaz. Construe[re] Sapientia est spiritualis ⁊ immortalis: quous sapientia mundana fertur. ⁊ dicitur vana. diligere xpm super omnia. flere crimina. gerere deū mente. cauere peccata futura. despiciere mundum. tenere corde celestia sapere. [i. e.] itelligere [sic] singula: et habere ea [sicut] sunt. hec est vera sapientia mentis ⁊ sincera. Sapiens exoptat. [i. e.] vade exoptat [supera. [i. e.] supernalia] ⁊ vera gaudia. sapiens [deuitat] scelera mundi. ⁊ contemnit era mundi. [i. e.] pecunias. Sapiens [discernit] id est diuidit [optima] a prauis. cernit crimina sapiens [vult] agere consulte omnia et tenere recta.

De paupertate.

Paupertas grata virtus est magnificata
Cui sunt collata regna celorum beata